

Se mitt språk!

Tegnspråkopplæring for foreldre til døve og sterkt tunghørte barn

Undervisningsplan

40 moduler

Perm 1 Modulene 1 - 10

Revidert utgave
august 2000

Undervisningsplanen i tegnspråk bygger på Plan for opplæring av foreldre til døve og sterkt tunghørte barn.

Målet for undervisningen er at foreldrene skal kunne kommunisere uanstrengt og flytende med sine barn. Foreldrene skal få kunnskap om de rettigheter det døve/sterkt tunghørte barnet og familien har i forhold til det offentlige hjelpeapparatet og skolesystemet.

Opplæringen skal gi foreldrene innsikt og forståelse for sitt døve/sterkt tunghørte barns tospråklige og tokulturelle tilhørighet og den skal gi foreldrene innsikt i døves kultur og historie.

Undervisningsplanen har to hoveddeler:

Tegnspråk

Temadel

- døves kultur og historie
- informasjon og kunnskap om det å være foreldre til døve/sterkt tunghørte barn

Undervisningsplanen består av 40 moduler, og på side 7. gis en oversikt over emner og timefordeling. Hver modul består av 25 timers undervisning.

Til hver enkelt modul er det en side med oversikt over emner og timefordeling mellom planens to hoveddeler.

Tegnspråkdelen

Planens oppbygging

Modulene er skjematisk fremstilt og inneholder mål, emner, arbeidsmåter, materiell/kilder, språkfunksjoner (modul 1 - 11), og språklære (modul 12 - 40).

Mål: Måloppnåelse for modulen.

Emner: En oversikt over modulens emner.

Arbeidsmåter: Forslag til hvordan undervisningen kan gjennomføres. Innføringen i de ulike emnene er gitt betegnelsen: Presentasjon 1, presentasjon 2 osv. Kommunikasjonsøvelsene er gitt betegnelsene P1a, P1b osv. for de øvelsene som er knyttet til presentasjon 1 og P2a, P2b for øvelser til presentasjon 2 osv. Deretter gis beskrivelser av de ulike øvelsene.

Materiell/kilder: Forslag til materiell/kilder som kan brukes.

Språkfunksjoner: Oversikt over funksjoner som skal være i fokus i den aktuelle modul.

Språklære: Oversikt over sentrale grammatiske emner i den aktuelle modul
NB! Er ikke utarbeidet.

Oversikten over språkfunksjoner er lagt inn i planen frem til modul 12. I modulene 1 til og med 8 gis også en skjematisk fremstilling av arbeidet med språkfunksjoner knyttet til spesifikke øvelser i disse modulene. Hvilke deler av grammatikken som skal være gjenstand for språklig trening på et hvert tidspunkt, er avhengig av hvilke språkfunksjoner som trenes. Fra og med modul 12 skal oversikten over språkfunksjoner erstattes med språklære. Språkfunksjonene er likevel sentrale i undervisningen gjennom kommunikasjonsøvelsene til de ulike modulene.

De første 29 modulene er beskrevet i detalj. Deretter regner en med at lærerne/ instruktørene, hvis de ønsker det, kan bruke de samme kommunikasjonsøvelsene på nye emner fra modulene 30 til 40. Språklæren vil bli mer fremtredende i foreldrenes arbeid med språket i disse modulene, men det er fortsatt viktig at lærer/instruktør gir rom for kommunikasjonsøvelser i undervisningen.

"Variasjoner i språkundervisningen - en idébok" av Ulf Levihn og Dand Norman har vært en viktig idébank og inspirasjonskilde i vårt arbeid med å revidere tegnspråkplanen. Boken gir detaljert beskrivelse av ulike språkøvelser. Vi anbefaler den brukt i planleggingen av undervisningen.

Språk og språkbruk hos barn.

Dette emnet er lagt inn i modulene 21 - 23. Det er ikke lagt inn forslag til arbeidsmåter her. Modulene 21, 22 og 23 skal gjennomføres på kompetansesentrene. Hvert enkelt senter må utarbeide en plan over hvordan dette emnet presenteres. Momenter som kan være aktuelle for planleggingen:

- samarbeid med skolen der foreldre og skolebarn utfører oppgaver sammen
- samarbeid med barnehagen der foreldre og førskolebarna utfører oppgaver sammen
- studere tegnspråktekster der barn er aktører med fokus på barns tegn og uttrykksmåter og grammatiske strukturer
- gjennom opptak av kommunikasjonssituasjoner, se hvordan barn bruker ulike kommunikasjonsstrategier
- se på barns organisering av informasjon
- hvordan er barns mottakerbevissthet, hvordan kommer dette til uttrykk i språket

Språk og språkbruk hos ungdom

Dette emnet er lagt inn i modulene 30 - 33 . Det er ikke lagt inn forslag til arbeidsmåter her. Modulene 30, 31,32 og 33 skal gjennomføres på kompetansesentrene slik at hvert enkelt senter må utarbeide en plan over hvordan dette emnet skal presenteres. . Momenter som kan være aktuelle for planleggingen:

- samarbeid med skolen der foreldre og ungdom utfører oppgaver sammen
- studere tegnspråktekster der ungdom er aktører med fokus på deres tegn og uttrykksmåter og grammatiske strukturer
- finne eksempler på hvordan gruppetilhørighet kommer til uttrykk i språket
- finne eksempler på hvordan mottakerbevissthet kommer til uttrykk i språket

Ungdomsrelaterte emner

Dette emnet er lagt inn i modulene 30 - 33. Det er ikke lagt inn forslag til arbeidsmåter her. Modulene 30, 31, 32 og 33 skal gjennomføres på kompetansesentrene slik at hvert enkelt senter må utarbeide en plan over hvordan dette emnet skal presenteres. Momenter som kan være aktuelle for planleggingen:

- emner som opptar ungdom i dag, for eksempel utdanning, fritidsinteresser, moter, bil, kjærestier, seksualitet...osv.
- hvordan massemediene fremstiller ungdom
- ungdomstiden - en brytningstid
- kontraster mellom dagens ungdom og ungdom før i tiden
- viktigheten av gruppetilhørighet
- hva legger vi i uttrykket: "...typiske ungdommer "

Målsettinger for tegnspråkundervisningen

Hovedmålet med tegnspråkundervisningen er at foreldrene skal på en kulturelt akseptabel måte kunne forstå og produsere ytringer som passer inn i sammenhengen og er hensiktsmessige i en kommunikasjonsituasjon. (Kommunikativ kompetanse, Johansen 1981)

Delmål:

- få nødvendig leksikalsk kompetanse
- få kompetanse i kommunikasjonsstrategier
- få kompetanse i bruk av språkfunksjoner, samt kjennskap til ulike språkregistre
- få sikkerhet i bruk av de grammatiske strukturene
- få forståelse for tegnvalg og uttrykksmåter i ulike sjangrer
- få lingvistisk bevissthet
- å kunne kommunisere på tegnspråk med mennesker i ulike aldre og med ulik bakgrunn

Foreldre er en sammensatt målgruppe. Dette innebærer en tilpasset og nivåddifferensiert undervisning. Det er tegnspråklærerens/ -instruktørens oppgave å tilpasse undervisningsplanens innhold til den enkelte gruppe foreldre. Planens utforming forutsetter utarbeiding av timeplaner for undervisningen der det gis rom for:

- tid til å snakke om undervisningen, både innhold og form. Hva oppleves som lærerikt, vanskelig osv.
- bruk av dramaøvelser/visuelle øvelser/leker

Undervisningsplanen

En detaljert undervisningsplan slik som denne, stiller strenge krav, samtidig som den bidrar til å sikre kvaliteten av gjennomføringen. Planstrukturen er fastsatt. Den innebærer en progresjon i opplæringen og vil bidra til at foreldrene oppnår de ferdigheter som opplæringstilbudet **Se mitt språk!** bygger på.

Første utgave av undervisningsplanen kom i oktober 1996. Denne andre utgaven bygger på den første og de erfaringer man har fått av å bruke den.

Forfatterne av den første utgaven Aud Karin Stangvik og Liv Strand har også arbeidet med den reviderte utgaven. I tillegg har Tone Schulstock og Brit Sæther deltatt i revideringsarbeidet. Det er Norsk Fjernundervisning som har hatt ansvaret for å utvikle undervisningsplanen og forestå utgivelsen av den reviderte utgaven.

Temadelen

Kommentarer og forslag til arbeidsmåter

Den delen av "Se mitt språk" som tidligere het "foreldreinformasjon" betegnes nå som "temadelen". Den største endringen i forhold til den første utgaven av planen er at "kultur og historie" - delen nå er inkludert i planens to hoveddeler. Dette innebærer endring i timefordelingen mellom de ulike delene av undervisningsplanen. Temadelen har 135 timer til disposisjon, og timene er stort sett fordelt på modulene slik som i den første utgaven. Hovedvekten av timene ligger fortsatt i de første modulene. Timene er fordelt etter en anslagsvis beregning av "idealbarnets" alder ved diagnostisering av hørselstapet. Det antas at foreldrene får tilbud om å delta i undervisningen relativt umiddelbart, slik at planen er laget etter en mal som tilsier at barnet er ca. 1 år når foreldrene starter i modul 1.

Undervisningsplanen inneholder tematimer i hver modul frem til modul 18. Vurdering av aktuelle temamoduler er gjort på bakgrunn av overganger som f. eks. skolestart, overgang til ungdomsskolen og overgangen til videregående skole.

Syv hovedområder

De ulike emnene i temadelen er inndelt i syv hovedområder:

- **foreldre og familie**
- **kommunikasjon og språk**
- **barnehage- og skolerelaterte emner**
- **audiologi**
- **minoritetsemner**
- **organisasjonsvirksomhet**
- **andre emner**

Temadelen har et perspektiv som vektlegger psykososiale forhold knyttet både til foreldre/familien og til barnet. Den skal formidle kunnskap om kommunikasjons- og språkutviklingen hos barn med hørselstap, og sikre at foreldrene

får relevant informasjon og faktakunnskap om eksempelvis undervisning, audiologi, og trygd og sosiale rettigheter. Tema knyttet til minoritetsspørsmål og tospråklighet står sentralt i begge deler av undervisningsplanen, og temadelen tar bl. a. opp emner som kulturforståelse og historikk i forhold til synet på dövhet og døve gjennom tidene. Kunnskap om minoritetsemner, språk og kultur vil gi foreldrene økt innsikt i det døve barnets tokulturelle og tospråklige identitet, og være med på å skape rom for gjensidig respekt og trygghet mellom foreldre og barn.

Arbeidsmåte med vekt på

voksenpedagogikk og gruppedynamikk

Det vil være nyttig med kunnskap og erfaring om hvilke betingelser som best fremmer innlæring hos voksne mennesker. Personlig stil, erfaringsbakgrunn og aktuell livssituasjon vil også være med på å bestemme det utbyttet foreldrene får av undervisningen. Det er naturlig å vektlegge dialogform og tilrettelegge for erfaringsutveksling og diskusjon og slik øke foreldrenes innflytelse og ansvar for egen læringsprosess. Både teori og erfaring viser at foreldrene har et stort behov for å snakke sammen og utveksle erfaringer. Spesielt i begynnelsen vil det være viktig at en avsetter tid slik at foreldrene blir kjente med hverandre og trygge i gruppen. Det vil også være nyttig med kunnskap om gruppedynamikk og gruppeprosesser.

Individuell veiledning

Undervisningsplanen er ikke ment å erstatte individuell veiledning og oppfølging til foreldre/familier. Om det er behov for individuell veiledning, gis dette i tillegg til den veiledningen som ligger inkludert i de ulike emnene i temadelen.

Rekkefølgen på emner i forhold til ulike moduler.

Det har vært nødvendig å foreta valg og prioriteringer ut fra aktuelle timer til rådighet innen temadelen. Fristelsen er stor til å ville formidle "alt på en gang", fordi "alt" er like viktig. Enkelte vil synes et emne kommer "for sent", andre vil synes et emne kommer "for tidlig" i forhold til hva som er aktuelt for en spesiell gruppe. Det er nødvendig å utvise fleksibilitet i når de ulike emnene tas opp, spesielt i forhold til barnas alder i den spesielle foreldregruppen. Bytte av emner mellom moduler kan være uheldig i forhold til foreldre som av ulike grunner bytter gruppe og slik kan miste kontinuiteten i et emne. Imidlertid må en utvise skjønn i forhold til alder på barna i de respektive gruppene og tema knyttet opp til alder, som f.eks. skolestart.

Rekkefølgen på emner innen modulen og timestfordeling:

Hvert senter vurderer selv rekkefølgen på emner som er foreslått innenfor en modul, og også hvor mye tid de ønsker å bruke på hvert emne. Den anslåtte tidsbruk er veiledende. Det avhenger av hvordan gruppen foreldre er sammensatt, deres erfaringsbakgrunn og de aktuelle barnas alder.

Innholdet i de ulike emnene er beskrevet i momentlistene. Momentlistene er

veiledende. Hvert enkelt senter har erfaring fra tidligere foreldrekurs og har kompetanse til å lage en fornuftig og interessant innfallsvinkel og progresjon i presentasjonene. Det kan være at de vil savne enkelte momenter som de vanligvis pleier å vektlegge. Sentrene står selvfølgelig fritt til å rokere på momentene slik at de passer stedets profil og "klima".

Enkelte emneområder vil være gjennomgående for hele temadelen. Det vil være relevant å ta opp igjen enkelte av disse emnene ettersom barnet vokser, har andre behov og representerer andre utfordringer for omgivelsene. Foreldres behov endres også etter som tiden går og de vil stå overfor nye situasjoner og overganger. Hvert senter holder tråden i progresjonen i slike gjennomgangstema.

Revisjon av undervisningsplanen:

Siden planen er ment å skulle dekke 16 år, må den nødvendigvis revideres jevnlig etter som problemstillinger blir aktuelle eller uaktuelle i forhold til politiske og ideologiske endringer. Endringer i undervisningsmetodikk, ny forskning og teknologi vil også kunne påvirke den vinklingen undervisningsplanen har og medføre behov for justeringer.

Temadelen

Emner ordnet etter modul

7 HOVEDOMRÅDER:

- FORELDRE OG FAMILIE
- KOMMUNIKASJON OG SPRÅK
- BARNEHAGE- OG SKOLERELATERTE EMNER
- AUDIOLOGI
- MINORITETSEMNER
- ORGANISASJONSVIRKSOMHET
- ANDRE EMNER

Timeangivelse i ( )

Modul angivelse med ♣ = opphold på Ål folkehøyskole og kurscenter

MODUL 1	Antall timer =	10
Familieuke		
Presentasjon av "Se mitt språk" og Ål folkehøyskole og kurscenter, Kompetansesentrene og audiopedagogtjenesten i fylkene.		
FORELDRE OG FAMILIE	Vanlige reaksjoner hos foreldre	(2)
KOMMUNIKASJON OG SPRÅK	Hørselshemmet i en hørende verden	(2)
	Om kommunikasjon og tegnspråk	(2)
AUDIOLOGI	Høreapparatet: virkemåte, bruk og stell	(1)
MINORITETSEMNER	Døves kultur, verdier og normer	(2)
ANDRE EMNER	Informasjon om PPT og Høresentralen	(1)
MODUL 2		
	Antall timer =	10
FORELDRE OG FAMILIE	Å være foreldre til hørselshemmede barn	(2)
KOMMUNIKASJON OG SPRÅK	Førspråklig kommunikasjon som basis for normal språkutvikling	(2)
AUDIOLOGI	Øret, hørselsmålinger, årsaker til hørselstap. Informasjon om Cochlea implantat	(6)
MODUL 3		
	Antall timer =	5
KOMMUNIKASJON OG SPRÅK	Språkutvikling hos barn med hørselstap	(2)
AUDIOLOGI	Hjelpemidler, forsterknings- og varslingsutstyr. Hjelpemiddelsentralene og deres rolle.	(2)
ANDRE EMNER	Trygderettigheter og sosiale ytelser 1	(1)

MODUL 4	Antall timer =	6
FORELDRE OG FAMILIE	Forutsetning for god selvutvikling Vanlige reaksjoner på kommunikasjonsvansker	(1) (1)
BARNEHAGE- OG SKOLERELATERTE EMNER	Førskolebarns rett til opplæring, valg av opplæringstilbud Pedagogiske konsekvenser ved Cochlea Implantat	(2) (2)
♣MODUL 5	Antall timer =	7
FORELDRE OG FAMILIE	Søskenrelasjoner. Vanlige reaksjoner i familie og nettverk	(3)
MINORITETSEMNER	Døve i et hørende samfunn	(2)
ORGANISASJONSVIRKSOMHET	Presentasjon av Ål Folk ehøgskole og ulike organisasjoner og virksomheter.	(2)
MODUL 6	Antall timer =	5
FORELDRE OG FAMILIE	Den tospråklige familien. Erfaringer så langt med lek, sammenkomster og lignende.	(3)
KOMMUNIKASJON OG SPRÅK	Tospråklighet	(2)
MODUL 7	Antall timer =	5
BARNEHAGE- OG SKOLERELATERTE EMNER	Audiopedagogisk tilrettelegging i en spesialbarnehage for hørselshemmede barn.	(2)
ORGANISASJONSVIRKSOMHET	Informasjon om NDFs- og HLFs lokalforeninger og foreldreutvalg	(1)
ANDRE EMNER	Selvvalgt emne	(2)
MODUL 8	Antall timer =	5
FORELDRE OG FAMILIE	Foreldrerollen, endringer i opplevelse	(2)
KOMMUNIKASJON OG SPRÅK	Før-artikulasjon Å lese bøker og eventyr	(2) (1)
♣MODUL 9	Antall timer =	5
MINORITETSEMNER	Ideologiske og politiske utfordringer	(5)
MODUL 10	Antall timer =	5
FORELDRE OG FAMILIE	Utfordringer i oppdragelsen av hørselshemmede barn. Innledning og diskusjon	(3)
AUDIOLOGI	Akustikk, konsekvenser av støy og hørselstap. Tilrettelegging i barnehage/skole og hjem	(2)

MODUL 11	Antall timer =	4
KOMMUNIKASJON OG SPRÅK	Artikulasjon og tale/lytte - trening	(2)
MINORITETSEMNER	Samfunnets holdninger til de som er "annerledes"	(2)
MODUL 12	Antall timer =	4
FORELDRE OG FAMILIE	Utelek og organiserte aktiviteter	(2)
	Bruk av støttekontakt og avlastningsordninger	(2)
♣MODUL 13	Antall timer =	5
ORGANISASJONSVIRKSOMHET	Nasjonale og internasjonale arrangementer	(5)
MODUL 14	Antall timer =	4
ORGANISASJONSVIRKSOMHET	Døvekirken	(4)
	Integrert i tegnspråkundervisningen	
§MODUL 15	Antall timer =	5
MINORITETSEMNER	Undervisningshistorie, undervisning av døve fra 1500-tallet og frem til i dag	(3)
	Oppfatning av døve gjennom tidene	(2)
MODUL 16	Antall timer =	5
SKOLERELATERTE EMNER	Skolestart 1: Valg av opplæringstilbud, rett til opplæring "i og på tegnspråk"	(3)
	Skolens fritidstilbud	(1)
ANDRE EMNER	Trygderettigheter og sosiale ytelser 2, hjelpemidler i forhold til skolearbeid	(1)
MODUL 17	Antall timer =	3
SKOLERELATERTE EMNER	Skolestart 2: Tospråklig undervisning	(2)
	Leksehjelp 1: en kilde til frustrasjon eller fellesskap?	(1)
MODUL 19	Antall timer =	4
FORELDRE OG FAMILIE	Nettverk og nettverksbygging	(2)
	Bruk av tolk, erfaringer med profesjonelle og foreldre som tolk	(2)
§MODUL 20	Antall timer =	5
MINORITETSEMNER	Minoritetsspråk, språk og identitet	(5)
MODUL 21	Antall timer =	5
SKOLERELATERTE EMNER	Leksehjelp 2: data som hjelpemiddel	(5)

MODUL 24	Antall timer =	3
FORELDRE OG FAMILIE	Familien, søskenrelasjoner	(3)
§ MODUL 29	Antall timer =	5
MINORITETSEMNER	Språkhistorie, forskning innen døves språk, kultur og historie	(5)
MODUL 30	Antall timer =	5
SKOLERELATERTE EMNER	Overgang til ungdomsskolen, nye krav og nye muligheter	(2)
	Tanker rundt integrering, internat og miljøarbeid	(2)
ANDRE EMNER	Åpen time: erfaringsutveksling, det er gått 2 - 2 1/2 år siden siste temadel på sentrene	(1)
§ MODUL 34	Antall timer =	3
ORGANISASJONSVIRKSOMHET	Internasjonale arrangementer	(1)
	Språkhistorie, tegnspråkforskning	(2)
MODUL 36	Antall timer =	3
FORELDRE OG FAMILIE	Den tospråklige familien - rollespill	(2)
	Døv ungdom og fritid	(1)
MODUL 39	Antall timer =	4
SKOLERELATERTE EMNER	Videregående opplæring, høyere utdanning	(2)
MINORITETSEMNER	Døve i dagens arbeidsmarked	(2)
MODUL 40	Antall timer =	5
FORELDRE OG FAMILIE	Oppsummering og tanker om fremtiden	(5)
	TEMADEL totalt 135 timer	

Temadelen

Emner ordnet etter 7 hovedområder:

FORELDRE OG FAMILIE	36 timer
MINORITETSEMNER	28 timer
BARNEHAGE- OG SKOLERELATERTE EMNER	24 timer
KOMMUNIKASJON OG SPRÅK	15 timer
ORGANISASJONSVIRKSOMHET	15 timer
AUDIOLOGI	11 timer
ANDRE EMNER	6 timer
Timer på sentrene	100 timer
Timer på Ål	35 timer
Temadelen antall timer totalt	135 timer

Presentasjon:

Modul 1: Familieuke
Presentasjon av "Se mitt språk" og Ål folkehøyskole og kurscenter,
Kompetansesentrene og audiopedagogtjenesten i fylkene.

Timeangivelse i ( )

Modulangivelse med **Fet skrift** = opphold på Ål folkehøyskole og kurscenter for døve.

FORELDRE OG FAMILIE - 36 timer

- Modul 1: Vanlige reaksjoner hos foreldre (2)
- Modul 2: Å være foreldre til hørselshemmede barn (2)
- Modul 4: Forutsetning for god selvutvikling (1)
Vanlige reaksjoner på kommunikasjons vansker (1)
- Modul 5:** Søskenrelasjoner. Vanlige reaksjoner i familie og nettverket (3)
- Modul 6: Den tospråklige familien. Erfaringer så langt med lek, sammenkomster og lignende (3)
- Modul 8: Foreldrerollen, endringer i opplevelse (2)
- Modul 10: Utfordringer i oppdragelsen av hørselshemmede barn. Innledning og diskusjon (3)
- Modul 12: Utelek og organiserte aktiviteter (2)
Bruk av støttekontakt og avlastningsordninger (2)
- Modul 19: Nettverk og nettverksbygging (2)
Bruk av tolk, erfaringer med profesjonelle og foreldre som tolk (2)
- Modul 24: Familien, søskenrelasjoner (3)
- Modul 36: Den tospråklige familien - rollespill (2)
Døv ungdom og fritid (1)
- Modul 40: Oppsummering og tanker om fremtiden (5)

KOMMUNIKASJON OG SPRÅK - 15 timer

- Modul 1: Hørselshemmet i en hørende verden (2)
Om kommunikasjon og tegnspråk (2)
- Modul 2: Førspråklig kommunikasjon som basis for normal språkutvikling (2)
- Modul 3: Språkutvikling hos barn med hørselstap (2)
- Modul 6: Tospråklighet (2)
- Modul 8: Før-artikulasjon (2)
Å lese bøker og eventyr (1)
- Modul 11: Artikulasjon og tale/lytte - trening (2)

BARNEHAGE- OG SKOLERELATERTE EMNER - 24 timer

- Modul 4: Førskolebarns rett til opplæring, valg av opplæringstilbud (2)
Pedagogiske konsekvenser ved Cochlea Implantat (2)
- Modul 7: Audiopedagogisk tilrettelegging i en spesialbarnehage for hørselshemmede barn (2)
- Modul 16: Skolestart 1: Valg av opplæringstilbud, rett til opplæring "i og på tegnspråk" (3)
Skolens fritidstilbud (1)
- Modul 17: Skolestart 2: Tospråklig undervisning (2)
Leksehjelp 1: en kilde til frustrasjon eller fellesskap? (1)
- Modul 21: Tospråklig undervisning, leksehjelp 2: data som hjelpemiddel (5)
- Modul 30: Overgang til ungdomsskolen, nye krav og nye muligheter (2)
Tanker rundt integrering, internat og miljøarbeid (2)
- Modul 39: Videregående opplæring, høyere utdanning (2)

AUDIOLOGI - 11 timer

- Modul 1: Høreapparatet: virkemåte, bruk og stell (1)
- Modul 2: Øret, hørselsmålinger, årsaker til hørselstap. Informasjon om Cochlea implantat (6)
- Modul 3: Hjelpemidler, forsterknings- og varslingsutstyr. Hjelpemiddelsentralene og deres rolle (2)
- Modul 10: Akustikk, konsekvenser av støy og hørselstap. Tilrettelegging i barnehage/skole og hjem (2)

MINORITETSEMNER - 28 timer

- Modul 1: Døves kultur, verdier og normer (2)
- Modul 5:** Døve i et hørende samfunn (2)
- Modul 9:** Ideologiske og politiske utfordringer (5)
- Modul 11: Samfunnets holdninger til de som er "annerledes" (2)
- Modul 15:** Undervisningshistorie, undervisning av døve fra 1500-tallet og frem til i dag (3)
Oppfatning av døve gjennom tidene (2)
- Modul 20:** Minoritetsspråk, språk og identitet (5)
- Modul 29:** Språkhistorie, forskning innen døves språk, kultur og historie (5)
- Modul 39: Døve i dagens arbeidsmarked (2)

ORGANISASJONSVIRKSOMHET - 15 timer

- Modul 5:** Presentasjon av Ål Folkehøyskole og ulike organisasjoner og virksomheter (2)
Modul 7: Informasjon om NDFs- og HLFs lokalforeninger og foreldreutvalg (1)
Modul 13: Nasjonale og internasjonale arrangementer (5)
Modul 14: Døvekirken (4) Integret i tegnspråkundervisningen *
Modul 34: Internasjonale arrangementer (1)
Språkhistorie, tegnspråkforskning (2)

ANDRE EMNER - 6 timer

- Modul 1: Informasjon om PPT og Høresentralen (1)
Modul 3: Trygderettigheter og sosiale ytelser 1 (1)
Modul 7: Selvvalgt emne (2)
Modul 16: Trygderettigheter og sosiale ytelser 2, hjelpemidler i forhold til skolearbeid (1)
Modul 30: Åpen time: erfaringsutveksling, det er gått 2 - 2 1/2 år siden siste temadel på sentrene (1)

UNDERVISNINGSPLAN						
fordeling av timer						
	MODUL	TEGNSPRÅK	TEMA	ALDER	SUM	
					TIMER	
4 uker i året	1	15	10	0 - 3 år	25	
	2	15	10		25	
	3	20	5		25	
	4	20	5		25	
	5	18	7	3 - 4 år	25	
	6	20	5		25	
	7	20	5		25	
	8	20	5		25	
	9	20	5	4 - 5 år	25	
	10	20	5		25	
	11	20 (21?)	4		24 (25?)	
	12	21	4		25	
	13	20	5	5 - 6 år	25	
	14	21	4		25	
	15	20 (21?)	4		24 (25)	
	16	18	7		25	
2 uker i året	17	21	4	6 - 7 år	25	skolestart
	18	25			25	
	19	21	4	7 - 8 år	25	
	20	20	5		25	
	21	21	4	8 - 9 år	25	
	22	25			25	
	23	25		9 - 10 år	25	
	24	22	3		25	
	25	25		10 - 11 år	25	
26	25			25		
3 uker i året	27	25		11 - 12 år	25	
	28	25			25	
	29	20	5		25	
	30	20	5	12 - 13 år	25	ungdomsskole
	31	25			25	
	32	25			25	
	33	25		13 - 14 år	25	
	34	22	3		25	
	35	25			25	
	36	20 (22?)	3	14 - 15 år	23 (25)	
37	25			25		
38	25			25		
	39	21	4	15 - 16 år	25	
	40	20	5		25	skoleslutt
		861 (865)	135		996 (1000)	

KOMMENTARER OG FORSLAG TIL ARBEIDSMÅTER

Modul 1:

Familieuke

Presentasjon av "Se mitt språk", tegnspråkopplæring for foreldre til barn som er døve og sterkt tunghørte. Presentasjon av kompetansesenteret, audiopedagogtjenesten og Ål Folkehøyskole.

Modul 1 er en familieuke som skal være et tilbud til hele familien inkludert hjemmeboende søsken. Det vil bli utarbeidet eget opplegg for denne uken. Uken vil få en mer sosial profil enn tidligere, for eksempel vil en starte uken med en felles samling. Søsken vil få et eget undervisningstilbud i tegnspråk.

En bør regne med god tid den første dagen og uken til å gjøre barna trygge på å være uten mor/far i barnehagen sammen med ukjente personer. Likevel bør en tilstrebe at begge foreldrene skal kunne delta på de samme tingene!

***

Timeplan: valg av ukedager og fordeling mellom temadelen og tegnspråkdelen: Det anbefales å starte uken med emner fra temadelen. Dette for at foreldrene skal ha noe "i bunn" før undervisningen i Tegnspråk begynner. Det er spesielt viktig at timene med Kommunikasjon/Språk kommer **før** tegnspråkdelen starter.

Modul 1 TEGNSPRÅK

Modul 1

Undervisningssted: Kompetansesentrene

<p style="text-align: center;">Familieuke</p> <p>Presentasjon av "Se mitt språk", tegnspråkopplæring for foreldre til barn som er døve og sterkt tunghørte. Presentasjon av kompetansesenteret, audiopedagogtjenesten og Ål Folkehøyskole.</p>

Tegnspråk	Timer 15	Tema	Timer: 10
Hva er tegnspråk		Andre emner Informasjon om PPT og Høresentralen (1 time)	
Bli kjent/familien/navnetegn		Kommunikasjon og språk Om kommunikasjon og tegnspråk (2 timer)	
Form/farger/gjenstander		Kommunikasjon og språk Hørselshemmet i en hørende verden (2 timer)	
Personbeskrivelse		Foreldre og familie Vanlige reaksjoner hos foreldre (2 timer)	
Daglige gjøremål		Minoritetsemner Døves kultur; verdier og normer (2 timer)	
Tegnspråktekster og tekstskaping		Audiologi Høreapparatet; virkemåte, bruk og stell (1 time)	

Tegnspråk modul 2 side: 29

Tema modul 2 side: 35

Modul: 1

Mål:

- å trene bruk av samtaleregulering
- å øve uttrykksmåter knyttet til modulens språkfunksjoner
- å kunne avlese korte fortellinger, samt lage egne fortellinger

Emne	Arbeidsmåte	Materiell/kilder
Hva er tegnspråk	Forelesning	Faglitteratur
Bli kjent/familien/navnetegn navn, barn, gutt, jente, mann, dame, mamma, pappa, sted osv.	Presentasjon 1 Kommunikasjonsøvelser: P1a: Intervju	Navnekort, bilde av egne barn, Norgeskart, familieplansje/stamtre Intervjukort
Form/Farger/Gjenstander Ulike figurer og gjenstander	Presentasjon 2 Presentasjon 3	Farveark Utvalg av gjenstander som er relevant i forhold til foreldre og barns kommunikasjonsbehov
Personbeskrivelse Kroppen, utseende, følelser, klær, farger, tall	Presentasjon 4 Kommunikasjonsøvelser: P4a: Spill P4b: Politi og vitne	Fargekritt/tavle/flippover, billedmateriell Spill: Gjetting hvem, Jeux de visages, Mimik firkort, Mimik: det gøyale spillet, Fantasi, Moro Mix, Bogi. Bilder av personer i hel figur
Daglige gjøremål	Presentasjon 5 Kommunikasjonsøvelser: P5a: Gjenfortelle	Situasjonsbilder Situasjonsbilder
Tegnspråktekster og tekstsaking	Avlesning I fellesskap lage enkle tegnspråktekster	Video/CD-rom Billedfortellinger

Språkfunksjoner: Hilse, presentere seg, fortelle, forklare/instruere/oppfordre, rose, irettesette, spørre, bekrefte, benekte, følelser

FORSLAG TIL ARBEIDSMÅTER

Modul 1

Presentasjon 1

Lærer presenterer seg selv med navnetegn. Foreldrene gjentar.

Lærer har med navnekort og ber den enkelte skrive på sitt eget og barnets/barnas navn. Bruk Norgeskart slik at de kan vise hvor de kommer fra. Vis tegnet for stedet. Start med talltegn som er naturlig for situasjonen, alder, hvor mange dere er i gruppen o.l.

Presentasjon av navnetegnene og tegnene for mamma, pappa, dame, mann, barn osv. skal gis i en språklig sammenheng. Visuelt materiell benyttes for å gjennomgå emnet familien. Spør gjentatte ganger om de forstår, ikke forstår eller vil ha ting gjentatt. Disse uttrykksmåtene er viktige språkfunksjoner for å kunne påvirke undervisningen.

Kommunikasjonsøvelse

Pl1a: Foreldrene jobber to og to med å intervju hverandre. Til hjelp kan de få intervjukort der spørsmålene er skrevet slik de vil bli på tegnspråk.

Presentasjon 2

Hver enkelt skal ha en bunke farveark med fargene grønn, rød, gul, blå, brun, svart, hvit, grå og orange. Lærer velger seg et ark og sier fargen på arket. Lærer forteller hva han har tenkt å gjøre med arket, f.eks.: "å legge det på et bestemt sted på bordet." Utfør så handlingen. Be foreldrene gjøre det samme. NB! det språklige uttrykket skal **ikke** være: "gjør det samme" men f.eks. "ta det røde arket og legg det på høyre bordkant, foran." Gi informasjon til foreldrene om hvor, hvordan arkene skal plasseres også i forhold til hverandre.

I denne øvelsen er det mye som kan læres. Bruk fantasien og gjør forskjellig med papirarkene, eks. brette, krølle, plassere dem ved siden av hverandre, under, over osv. Lærer må hele tiden si hva han/hun tenker å gjøre, og så vise det i praksis. Vær bevisst bruken av proformtegn og lokalisasjon.

Viktig at lærer i begynnelsen utfører oppgaven, men etter hvert som gruppen forstår fremgangsmåten og det språklige innholdet, kan lærer nøye seg med å gi språklig informasjon, og så utfører foreldrene selve handlingen. Vær sikker på at alle i gruppen har nok språklige kunnskaper til å mestre oppgaven.

Presentasjon 3

Velg gjenstander som er relevante i forhold til foreldre og barns kommunikasjonsbehov. Gruppen setter seg rundt bordet og snakker om gjenstandene. Hva de brukes til, om de har disse hjemme, sammenligner de ulike formene som f.eks. tykk - tynn, bred - smal, lang - kort, stor - liten, osv. Siden de tegner de lærer refererer til gjenstander som ligger på bordet, kan du godt legge frem 15 til 20 forskjellige gjenstander.

Presentasjon 4

Dere skal nå jobbe med beskrivelse av ansikt/utseende, begynn f.eks. med forskjellige hårfasonger. I begynnelsen er det lærer som foreslår hårprakt til de ulike ansiktene og tegner på tavla. Jobb videre med ansiktene, f.eks. lang nese, klumpete nese, osv. Benytt anledningen til å innføre begreper som sur, søt, stygg, pen, trist, glad osv. Etter hvert som stoffet blir kjent for gruppen kan de selv komme med forslag til utseende og tegne på tavla.

Til slutt gis ansiktene kropp, lang - kort - liten(baby), tykk- tynn osv. Her vil de også lære tegn for de forskjellige kroppsdelene og noen tegn for klær. Husk at mennesker også har en bakside.

Kommunikasjonsøvelser

P4a: Ulike spill kan benyttes til å repetere emnet personbeskrivelse

P4b: Politi og vitne. Til denne øvelsen trengs et billedgalleri av personer som er ganske like. Foreldregruppen deles inn i par. Den ene i paret skal være politibetjent, den andre et vitne. Lærer forteller at det har foregått noe kriminelt og viser frem et bilde av en mistenkt person i fem sekunder for samtlige vitner. De foreldrene som er politibetjenter lukker øynene mens dette pågår. Vitnet i hvert par forsøker å beskrive personen på bildet, og gjør det så detaljrikt som mulig. Politibetjenten stiller spørsmål for å få et klart bilde av personen. De ulike politibetjentene skal peke ut den de mener er den mistenkte personen ut fra billedgalleriet. Gjenta øvelsen og bytt roller.

Presentasjon 5

Lage samtaler ut i fra situasjonsbilder, hvor ulike språkfunksjoner øves. Daglige gjøremål er satt inn i planens første 8 moduler. En bør sikre seg at foreldrene, i løpet av disse modulene, lærer tegn og uttryksmåter for emner som:

- kroppen min
- hvor kommer jeg fra
- hvem bestemmer over kroppen min?

Se eget skjema.

Kommunikasjonsøvelse

P5a: Foreldrene kan gjenfortelle hovedinnholdet fra samtale til hverandre.

Tegnspråktekster og tekstskaping

Tegnspråktekster og tekstskaping bør bli lagt til slutt i modulen. Fortellingene må være korte og innholdet må bygge på de allerede gjennomgåtte emnene.

Modulene 1 - 4
Emne: Daglige gjøremål

Modul 1 Presentasjon 5		Modul 2 Presentasjon 4	
Forutsetter at emnet personbeskrivelse er gjennomgått		Forutsetter at emnene motorikk og mat og drikke er gjennomgått	
Situasjoner:	Språkfunksjoner	Situasjoner:	Språkfunksjoner
Kle på/ av seg Legge seg/stå opp “Min pekebok”	- fortelle - forklare/instruere/oppfordre - rose - irttesette - spørre - bekrefte - benekte - følelser	“Min morgen” - på badet - på kjøkkenet	- fortelle - forklare/instruere/oppfordre - rose - irttesette - spørre - bekrefte - benekte - følelser
Situasjonene foregår på soverommet. Ta med beskrivelse av vekkeklokke med vibrator. Blinklys og barnevakt.		Situasjonene foregår på bad og kjøkken. Ta med beskrivelser av blinklysanlegget for telefon, ringeklokke, brannalarm.	
Modul 3 Presentasjon 4		Modul 4 Presentasjon 4	
Forutsetter at emnet fødselsdag/karneval er gjennomgått		Situasjonene repeterer emnene fra modulene 1, 2 og 3	
Situasjoner:	Språkfunksjoner	Situasjoner:	Språkfunksjoner
Barnefest - lek og spill - ved matbordet	- ønske velkommen/ gratulere/ takke - fortelle - forklare/instruere/oppfordre - rose - irttesette - spørre - bekrefte - benekte - følelser	“Min dag” - morgen - lek - middag - barne-tv - kveld	- fortelle - forklare/instruere/oppfordre - rose - irttesette - spørre - bekrefte - benekte - følelser
Situasjonene foregår i stua.		Situasjonene foregår ulike steder i huset.	

Modul 1   TEMA

FAMILIEUKE

Presentasjon av "se mitt språk", kompetansesenteret, audiopedagogtjenesten i fylkene og ål folkehøyskole og kurscenter

Momenter:

- **"SE MITT SPRÅK"**

- **KOMPETANSESENTERET**

- **AUDIOPEDAGOGTJENESTEN I FYLKENE (FAP)**
  - Organisering før og nå (etter 01.08.99)
  - Målgruppe - barn, unge, eldre
  - Registreringsoppgaver - ulike typer behov
  - Kartlegging- og utredningsarbeid i forhold til PPT`s sakkyndighetsarbeid
  - Tverrfaglig og tverretattlig samarbeid, veilednings- og informasjonsansvar overfor
    - PPT
    - barnehage/skole
    - elever/ foreldre
    - arbeidsgivere
    - voksenpedagogiske tiltak; fagopplæring
  - Funksjonsdeling
    - PPT - kompetansesenter - FAP

- **ÅL FOLKEHØYSKOLE OG KURSSENTER**

Merknader:

Se vedlegg ang. ansvars- og oppgavefordeling mellom sentrene og FAP.

HOVEDOMRÅDE:**ANDRE TEMA**

Antall timer:

1

Emne:

Informasjon om PPT og Høresentralen

Momenter:

- Pedagogisk- psykologisk rådgivningstjeneste
Ansvar og organisering, plassering i det tverrfaglige og tverretatlige samarbeidet
Sakkyndig organ
    utredning
    forholdet mellom sakkyndig tilråding og kommunalt vedtak
Rådgivende organ
    forebyggende arbeid i forhold til
        - barnehage/skole
        - familie og barn/unge
    individuell opplæringsplan (IOP)
    planlegging av systemrettede tiltak
- Høresentralen
Høresentralens rolle
    informasjon
    diagnostisering, oppfølging
Hvor finner en høresentralene?
    henvisningsrutiner (legehenviing)
    hvem arbeider på høresentralene?

Merknader:

Hvordan og når oppstår vanligvis mistanke om hørselstap?
    alder for når hørselstap diagnostiseres
    hvem oppdager vanligvis hørselstapet?
Ulike tester for å måle hørselstap
    fysiologiske målinger tas opp i Modul 2
    subjektive målinger/ observasjoner
De ulike testenes muligheter og begrensninger

Når det gjelder informasjonen vedr. hørselstap må dette ses i sammenheng med andre emner i "Hovedområde Audiologi" i påfølgende moduler
PPTs ansvar/arbeid tas også opp i modul 4.

MODUL: 1

HOVEDOMRÅDE:	KOMMUNIKASJON OG SPRÅK
Antall timer:	2
Emne:	Om kommunikasjon og tegnspråk

Momenter:

- Kommunikasjon = *communicare* (latin), å gjøre felles
- Kommunikasjonens informative (eks. skilt, media) og emosjonelle aspekt. Formidling/ tolking av budskap auditivt og visuelt
- Metakommunikasjon/ visuell kommunikasjon. Betydningen av kroppsspråk, å bli bevisst på ulike uttrykksformer imitasjon og illustrerende gester (ikoniske), strategier og regler, dobbeltkommunikasjon, ironi
- Hva er et språk? Kriterier for naturlig språk
- Ulike verdensspråk, skriftlige og muntlige språk, (4000 - 8000 ulike språk, hvorav ca. 250 er skriftspråk)
- Forskjellige språkkulturer, mellom land, kjønn, generasjoner, samfunnslag
- Hva er tegnspråk? Nasjonalt og internasjonalt. Avklaring av begrep; tegnspråk, tegn til tale og blandingsformer, totalkommunikasjon
- Hva skiller tegnspråk fra norsk? Eks. grammatikk (syntaks, bøyning, tid av verbet, lokalisasjon). Ulike begrep og nyanser. Munnstilling. Bruk/ikke bruk av stemme
- Mestringsopplevelse og stressfaktorer som kan true mestringsopplevelsen i forhold til å lære tegnspråk

Merknader:

Momentene må tilpasses "Språkutvikling hos barn med hørselstap" som tas opp i modul 3.

Arbeidsmåter som rollespill, pantomimeøvelser og bingolek kan brukes i forbindelse med gjennomgang av "naturlige tegn". Det vil være naturlig å snakke om myter og faktiske forhold knyttet til tegnspråk som eget språk.

HOVEDOMRÅDE:	KOMMUNIKASJON OG SPRÅK
Antall timer:	2
Emne:	Hørselshemmet i en hørende verden

Momenter:

- Hva bruker vi ørene til?
varsling, "gratis informasjon"
kommunikasjon, språk,
- Kunnskap om hørselshemming (hva er spesielt og hvorfor?)
døv, sterkt tunghørt, lett tunghørt, C-operert.
- Hvordan kompensere?
kompensering bl.a. med berøring, vibrasjon, rytme, ("øm" musikk)
- Tekniske hjelpemidler: høreapparater, Cochlea implantat.
Forventninger og realiteter, tilrettelegging
eksempel: bakgrunnstøy
- Tilgang til kommunikasjon, stimulering og kommunikasjon, "bade i språk"
- Kognitiv utvikling, hva kan skje hvis barn ikke har tilgang til et språkmiljø?
Tolking av signaler og meningsinnhold
- Sosial tilhørighet:
"farer og muligheter":
respekt for annerledeshet/ personlig integritet
- Tunghørt: "delvis" avskåret fra auditiv kontakt med omverdenen
1:1 eller "sosialt døv", forventningspress
tanker om identitet, også relatert til C-brukere

Merknader:

Undervisningen legger vekt på bevisstgjøring rundt ulike hørselsfunksjoner og hørselens rolle i sosialisering, vansker knyttet til "indirekte læring" hos små barn som ikke hører hvordan voksne snakker sammen, hvordan voksne snakker til andre hørende barn eller hvordan hørende barn i ulike aldre snakker til hverandre.

HOVEDOMRÅDE:	FORELDRE OG FAMILIE
Antall timer :	2
Emne :	Vanlige reaksjoner hos foreldre

Momenter:

- Om å være funksjonshemmet
definisjoner: funksjonshemming / funksjonsnedsettelse
konsekvenser for barnet, foreldre og søsken, nær familie og venner
- Akseptering av funksjonsnedsettelsen
hva vil det si å "akseptere"?
mestring av funksjonsnedsettelse generelt og hørselshemming spesielt
foreldrenes betydning i forhold til barnets muligheter til å akseptere seg selv.
- Foreldrerollen
oppdragere: forskjellig fra rollen som lærer, behandler, osv.
endres forventninger til egen rolle hvis barnet har et Cochlea Implantat?
tap av opplevd foreldrekompetanse/ bekymring og tvil om dette kan gå bra, om kommunikasjon og språkutvikling vil bli "bra nok"
innvirkninger på parforholdet, (kjønnsrolleforskjeller?)
- Kriseteori
gjennomgang av Cullbergs kriseteori relatert til en varig forandret livssituasjon
fokus på mangfoldet i reaksjonsmønster og i mestring og endring over tid/ faser
erkjennelse og akseptering: nyorientering, utfordringer i forhold til rolleutforming
- Myter om sorg og krise
- Ulike mestringsstrategier
hva fremmer/ hemmer mestring?
- Hvor kan man få hjelp?
når er problemet "stort nok"?
hva finnes av tilbud og tiltak? Det offentlige hjelpeapparatet, foreninger, interesseorganisasjoner

Merknader:

Ta utgangspunkt i kriseteori, men fokuser på variasjon og nyanser i reaksjonsmønstre og i mestringsstrategier.

Fokus i timene må være å gi foreldre som opplever at de har "mistet/ blitt fratatt" sin kompetanse som oppdragere og språkmodeller tilbake troen på seg selv som de viktigste omsorgspersonene for sine barn. Viktig å formidle at det ikke finnes en "oppskrift" på hva som er "riktig" måte å reagere på! Også viktig å ha eksempler på normalreaksjoner/faser som alle mennesker kjenner seg igjen i når vi står overfor noe som "truer" våre vanlige mestringsstrategier. Ha en åpen dialogform som inviterer til innspill og refleksjon.

Formidle på en grei måte naturlige (og ulike) sorgreaksjoner og normalisere eventuelle ulikheter i reaksjonsmønster mellom foreldrene. Viktig å understreke at vi ikke forventer at foreldrene skal ivareta lærer (eller behandler) rollen.

HOVEDOMRÅDE:	MINORITETSEMNER
Antall timer:	2
Emne:	Døves kultur, verdier og normer

Momenter:

Døves kultur

egen kultur?

en av den hørende kultur?

framvekst av døvekulturen

døveskole

døve foreninger

døvekirken

andre døveinstitusjoner

Tegnspråk som forutsetning for kulturen

Døvekulturen og døvesamfunnets situasjon

subkulturens relasjon til majoritetskulturen

døvekulturens/samfunnets ulike faser og strategier i forhold til omverdenen

Det døve barnet

født inn i en annen kultur enn foreldrene?

foreldres tilgang til denne kulturen

tegnspråk som forutsetning - tospråklighet som mål

Merknader:

Disse timene blir for mange foreldre den første presentasjonen av det som vil danne basis for deres tokulturelle og tospråklige forståelse og innsikt. Det er viktig å legge dette emnet fram saklig og beskrivende med vekt på gjensidig respekt for ulike livspremisser.

HOVEDOMRÅDE:	AUDIOLOGI
Antall timer:	1
Emne:	Høreapparatet - virkemåte, bruk og stell

Momenter:**Høreapparat**

- typer høreapparat
- typer av propper
- å sette på apparatet. Feilplassering
- innstillinger og styrkejusteringer
- behandling av apparatet
  - batteri - skifte/ effektmåling
  - rengjøring av propp
  - bytte av voksfilter
  - bytte av plastslange
- vanlige tekniske problemer
- årsaker til bruksproblemer
- tilvenning og trening

Hørselstapets art og forventninger til høreapparat

- mekaniske tap - *høy nytteverdi av høreapparatet*
  - relativt jevnt tap for alle frekvenser
  - sterk lyd blir ikke ubehagelig
  - god taleforståelse ved passe forsterkning
- nevrogen tap (cochleære) - *redusert nytteverdi av høreapparat*
  - svake lyder høres ikke
  - sterke lyder ofte ubehagelig sterke
  - stor forskjell på tapet ved forskjellige frekvenser
  - lyden forvrenges
- nevrogen tap (retrocochleære og sentrale) - *ingen nytte av høreapparat*
  - vesentlige tap av taleoppfattelse

Merknader:

Målsetting for timen er å gi foreldrene informasjon og kunnskap og bidra til at de kan ta vare på høreapparatene og hjelpe barnet i forhold til bruk og stell. Momentene justeres i forhold til gruppens sammensetning vedrørende barn med/uten CI.

Modul 2   TEGNSPRÅK

Modul 2

Undervisningssted: Kompetansesentrene

Tegnspråk	Timer: 15	Tema	Timer: 10
Kosedyr/beskrivelse		Audiologi (6 timer) Øret, hørselsmålinger, årsaker til hørselstap, Informasjon om Cochlea implantat.	
Motorikk		Foreldre og familie Å være foreldre til hørselshemmede barn, likt og ulikt det å være foreldre til hørende barn. (2 timer)	
Mat og drikke		Kommunikasjon og språk Førspråklig kommunikasjon som basis for normal språkutvikling (2 timer)	
Daglige gjøremål			
Farger/lekebiler			
Tegnspråktekster og tekstskaping			

Tegnspråk modul 3 side: 44

Tema modul 3 side: 50

Modul 2

Mål:

- trene bruk av samtaleregulering
- øve uttrykksmåter knyttet til modulens språkfunksjoner
- kunne avlese korte fortellinger, samt lage egne fortellinger

Emne	Arbeid småte	Materiell/kilder
Beskrivelse Barnas kosedyr Føle, lukte, hard, myk, liten, stor, tykk, tynn, lodden, glatt, varm, kald, osv.	Presentasjon 1 Kommunikasjonsøvelser: P1a: Hvilket dyr blir beskrevet? P1b: Spill	Leketøysfigurer/dyr Kosedyrene Dyrelotto
Motorikk Gå, sitte, sette seg, stå opp, snu seg rundt til høyre og til venstre, gå baklengs, osv.	Presentasjon 2	
Mat og drikke Frokost/lunsj og kveldsmat	Presentasjon 3 Kommunikasjonsøvelser: P3a: Frokost/lunsj P3b: Spill	Billedmateriell, mat/drikkevarer, transparente Matvarer Matlotto
Daglige gjøremål "Min morgen" Følelser	Presentasjon 4 Kommunikasjonsøvelser: P4a: Gjenfortelle	Situasjonbilder Situasjonbilder
Farger/lekebiler	Presentasjon 5	Lekebiler av ulike biltyper
Tegnspråktekster og tekstskaping	Avlesing I fellesskap lage enkle tegnspråktekster	Video/CD-rom Billedfortellinger/barnebøker/pekebøker

Språkfunksjoner: Fortelle, forklare/instruere/oppfordre, rose, irettesette, spørre, bekrefte, benekte, følelser

FORSLAG TIL ARBEIDSMÅTER

Modul 2

Presentasjon 1

Vi fortsetter med beskrivelse, men velger nå å gi beskrivelser av kosedyr. Denne øvelsen er også ment som en repetisjon av innholdet ved forrige samling. Husk å ta i bruk mange av de tidligere lærte tegnene. Fargene på kosedyrene, utseende, form, hvor mange er det til sammen, er det flere av samme slag, hvor mange bein og armer har de, bevegelser osv.

Kommunikasjonsøvelser

P1a: Sitt i en ring. Legg de forskjellige kosedyrene, som dere jobbet med i presentasjon 5 midt i ringen. Lærer gir en beskrivelse av et av dyrene. De andre skal prøve å finne ut hvilket dyr som blir beskrevet og hente det. Etter hvert kan foreldrene selv prøve å gi en beskrivelse av et av dyrene.

P1b: Spill dyrelotto slik at foreldrene får øvet seg på å gi beskrivelser og repetert tegn for ulike dyr.

Presentasjon 2

Sitt på stoler i en ring. Gi språklig informasjon og vis med handling begrepenes betydning: STÅ - SITTE - GÅ - LIGGE - KRABBE - SNU seg til høyre og venstre. Foreldrene oppfordres til å utføre handlingen sammen med deg. Man kan selvfølgelig utvide repertoaret f.eks dingle med beina, legge beina i kryss .....osv. Etter hvert kan man lage forskjellige oppgaver i forhold til bevegelse der tidligere gjennomgåtte emner blir trukket inn. F.eks. " De som har grønn genser reiser seg, de som har langt hår reiser seg og snur seg rundt ". Bruk fantasien og den konkrete situasjonen.

Presentasjon 3

Bruk emballasje fra mat og drikkevarer som er vanlig ved frokost, lunsj og kveldsmat når dette emnet skal gjennomgås.

Kommunikasjonsøvelser

P3a: Inviter gruppen på frokost eller lunsj. Snakk om det som står på bordet. Hva man synes er godt ikke godt, smak, surt, søtt, dyrt, billig (fint om prislappene er på varene), hva som er sunt. Bruker foreldrene det samme hjemme osv.

P3b: For å få repetert emnet Mat og drikke kan foreldrene spille matlotto, eller de kan f.eks få oppgaver som går ut på at de skal spørre seg frem i gruppen etter ulike matsorter som de trenger for å kunne lage en matrett. Hver person må ha en oppgave å utføre, men samtidig må han/hun være i "besittelse" av noen matsorter som andre foreldre i gruppen vil ha behov for i forhold til sine oppgaver.

Presentasjon 4

Gjennom situasjonsbilder lage samtaler hvor ulike språkfunksjoner øves. Se eget skjema.

Kommunikasjonsøvelse

P4a: Foreldrene kan gjenfortelle hovedinnholdet fra samtalen til hverandre, eller fortelle om sin egen morgen.

Presentasjon 5

Bruk lekebiler av ulikebiltyper og med forskjellige farger. Her kan man øve bruk av lokalisasjon, f.eks hvordan bilene står parkert, etter

hverandre, ved siden av hverandre, osv. Man kan sammenligne de ulike bilene, hvor mange vinduer, dører har den enkelte bilen osv.

Tegnspråktekster og tekstskaping

Disse aktivitetene bør bli lagt til slutt i modulen. Fortellingene må være korte og innholdet må bygge på de allerede gjennomgåtte emnene.

Modulene 1 - 4
Emne: Daglige gjøremål

Modul 1 Presentasjon 5		Modul 2 Presentasjon 4	
Forutsetter at emnet personbeskrivelse er gjennomgått		Forutsetter at emnene motorikk og mat og drikke er gjennomgått	
Situasjoner:	Språkfunksjoner	Situasjoner:	Språkfunksjoner
Kle på/ av seg Legge seg/stå opp “Min pekebok”	- fortelle - forklare/instruere/oppfordre - rose - irttesette - spørre - bekrefte - benekte - følelser	“Min morgen” - på badet - på kjøkkenet	- fortelle - forklare/instruere/oppfordre - rose - irttesette - spørre - bekrefte - benekte - følelser
Situasjonene foregår på soverommet. Ta med beskrivelse av vekkerklokke med vibrator. Blinklys og barnevakt.		Situasjonene foregår på bad og kjøkken. Ta med beskrivelser av blinklysanlegget for telefon, ringeklokke, brannalarm.	
Modul 3 Presentasjon 4		Modul 4 Presentasjon 4	
Forutsetter at emnet fødselsdag/karneval er gjennomgått		Situasjonene repeterer emnene fra modulene 1, 2 og 3	
Situasjoner:	Språkfunksjoner	Situasjoner:	Språkfunksjoner
Barnefest - lek og spill - ved matbordet	- ønske velkommen/ gratulere/ takke - fortelle - forklare/instruere/oppfordre - rose - irttesette - spørre - bekrefte - benekte - følelser	“Min dag” - morgen - lek - middag - barne-tv - kveld	- fortelle - forklare/instruere/oppfordre - rose - irttesette - spørre - bekrefte - benekte - følelser
Situasjonene foregår på stua.		Situasjonene foregår ulike steder i huset.	

Modul 2   TEMA

HOVEDOMRÅDE: AUDIOLOGI

Antall timer: 2

Emne: Øret, hørselsnedsettelse og hørselsmålinger

Momenter:

- Ørets anatomi
  - ytre øre
  - mellomøre
  - indre øre
- Ulike typer hørselsnedsettelse
  - mekaniske hørselstap
    - muligheter for medisinsk og kirurgisk behandling
  - nevrogene hørselstap
    - sneglehuset (cochleære-)
    - hørselsnerven (retrocochleære-)
    - hørselssenter i hjernen (sentrale-)
  - psykogene hørselstap
    - opplevd hørselstap uten organisk årsak
    - simulert hørselstap
- Terminologi
  - hørselshemmede: fellesbetegnelse
  - tunghørte: personer med større og mindre hørselstap som kan oppfatte tale ved hjelp av høreapparat
  - døve: personer som ikke kan oppfatte tale selv med høreapparat
  - sosialt døv: person som har problemer med å oppfatte tale med to eller flere til stede
  - døvblitt: personer som har mistet hørselen etter at talespråket er utviklet
- Hørselsmåling av småbarn
  - uformelle prøver/ distraksjonsprøver
  - formelle prøver: instrument med kjent styrke og tonehøyde
  - lekeaudiometri: audiometri i samspill med leker og belønning "tittlåda"
- Diagnostiseringsmetoder
  - *subjektive målinger
    - rentoneaudiometri (m/maskering)
    - taleaudiometri
  - *objektive målinger
    - impedance/tympanometri
    - era, evoked respons audiometry
      - ecog/ bra/ cra
    - oae, otoakustiske emisjoner
- de ulike testenes muligheter og begrensninger

Merknader:

Se vedlegg for mer detaljert momentliste.

Timene har som mål å formidle informasjon og kunnskap og gi foreldre anledning til å komme med spørsmål og problemstillinger som er relevante for dem og deres barn.

HOVEDOMRÅDE:	AUDIOLOGI
Antall timer:	2
Emne:	Øret, hørselsnedsettelse og hørselsmålinger

Momenter:

Ørets anatomi: ytre øre/ mellomøre/ indre øre

Ulike typer hørselsnedsettelse

- mekaniske hørselstap
ytre øre, mellomøret og stigbøyle/ovale vindu- muligheter for medisinsk behandling
- nevrogene hørselstap
sneglehuset/hørselsnerven/ hørselssenter i hjernen
- psykogene hørselstap
opplevd hørselstap uten organisk årsak
simulert hørselstap

Hørselsmåling av små barn

- uformelle prøver/distraksjonsprøver
observasjon av barnet ved ulike lydstimuli
hviske/tale/rope.
ting som lager lyd. Kjente lyder som betyr noe.
- formelle prøver
instrument med kjent styrke og tonehøyde
- lekeaudiometri
audiometri i samspill med leker og belønning
"tittlåda"

Diagnostiseringsmetoder:

- subjektive målinger
hviskeprøve/stemmegaffe l
- rentoneaudiometri (m/maskering)
toneterskel
benledningsterskel
Fowlers balansetest
ubehagsterskel
- taleaudiometri
diskriminasjon av enstavelsesord/ tostavelsesord/ tretallsprøven
Frittfelt, gevinst med høreapparat
RINNE- positiv/negativ
WEBER laterailere til høyre/venstre øre
- objektive målinger
  - impedance/tympometri
mellomøretrykk
trommehinne og benkjedebevegelse
stapediusterskel
  - ERA, evoked respons audiometry
ECOG / BRA / CRA
  - OAE, otoakustiske emisjoner
TEOAE
  - terminologi, forklare forskjell
hørselshemmede. tunghørt. døv. sosialt døv. døvblitt

HOVEDOMRÅDE:	AUDIOLOGI
Antall timer:	2
Emne:	Årsaker til hørselstap

Momenter:

- Hvordan og når oppstår vanligvis mistanke om hørselstap?
alder for når hørselstap diagnostiseres
hvem oppdager vanligvis hørselstapet?
- Øresykdommer - årsaker til ledningshinder:
ytre øre
mellomøre
- Øresykdommer - årsaker til nevrogene og sentrale skader:
indre øre
retrocochleært
sentralt
- Behandling av årsaker til ledningshinder:
ekstern betennelse/eksem/sopp/ørevoks
atresia
mellomørebetennelse
sekretorisk otitt
otosklerose
- Behandling av nevrogene skader:
skader i det indre øre
retrocochleære skader

Merknader:

Se vedegg for en mer detaljert momentoversikt

Timene har som mål å formidle informasjon og kunnskap og gi foreldre anledning til å komme med spørsmål og problemstillinger som er relevante for dem og deres barn.

HOVEDOMRÅDE:	AUDIOLOGI
Antall timer:	2
Emne:	Årsaker til hørselstap

Momenter:

Øresykdommer- årsak til ledningshinder

Ytre øre

- ekstern otitt
- manglende øregang
- ørevoks

Mellomøre

- sektorisk otitt
- akutt otitt
- kronisk otitt
- brudd i ørebenskjeden
- fastsittende øreben
- otosklerose

Øresykdommer- årsaker til nevrogene og sentrale skader

Indre øre

- morbus menieres
- meningitt
- sirkulasjonsforstyrrelser
- virusinfeksjon
- oksygenmangel
- arvelighet
- brudd
- stabile, progredierende hørselstap
- andre..

Retrocochleært

- svulster
- brudd
- blødninger
- andre årsaker

Sentralt

- skader
- blodpropp/ blødninger
- andre...

Behandling av årsaker til ledningshinder:

- ekstern betennelse
- atresia
- mellomørebetennelse
- sekretorisk otitt
- otosklerose

Behandling av nevrogene skader:

- skader i det indre øre
- retrocochleære skader

HOVEDOMRÅDE:**AUDIOLOGI**

Antall timer:

2

Emne:

Informasjon om Cochlea Implantat

Momenter:

- Operasjonsprosedyrer
  - hva er et cochlea implantat og hvordan fungerer det?
    - ulike typer implantat
  - operasjonssted i Norge, omfang og utvalgskriterier
- Muligheter og begrensninger
  - faktorer som påvirker valg
  - ulike ideologier og pedagogiske metoder
    - tegnspråk eller oral opplæring?
    - ulike holdninger og fokus på de spesialpedagogiske sentrene?
  - forventninger til effekt
- Erfaringer
  - hvordan måler vi nytteeffekt av CI?
  - erfaringer i Norge og internasjonalt
- Oppfølging av barn med CI
  - foreldreforeningen "Cochlea - klubben"
  - kompetansesentrene

Merknader:

Timene har som mål å formidle informasjon og kunnskap og gi foreldre anledning til å komme med spørsmål og problemstillinger som er relevante for dem og deres barn. Timene erstatter ikke individuell veiledning til foreldre som vurderer operasjon for sine barn eller har behov for tettere kontakt med ulike fagpersoner. Foreldre i slike situasjoner får råd om hvem de skal kontakte på senteret for oppfølging. Pedagogiske konsekvenser av CI tas opp i modul 4.

HOVEDOMRÅDE:**FORELDRE OG FAMILIE**

Antall timer:

2

Emne:

Å være foreldre til hørselshemmede barn; likt og ulikt det å være foreldre til hørende barn

Momenter:

- Kort repetisjon av momenter i modul 1/ foreldrerollen
- Hva er "oppdragelse"?
- Generelt om barns behov for:
  - tilknytning og forutsigbarhet
  - å bli forstått og akseptert
  - stimulering, utprøving og opplevelser av mestring
  - å oppleve tydelige og trygge rammer og grenser rundt "verden"
- Hvordan dekke disse behovene hos døve barn?
  - bruk av ikke-verbal kommunikasjon/kroppsspråk
  - tegnspråk
  - visuell varsling
  - bevissthet på egen oppdragerstil og kommunikasjonsmåte
  - er det å være foreldre til et barn med CI annerledes enn det å være foreldre til et barn uten CI?
- Hva blir ulikt det å oppdra hørende barn:
  - det døve barnet som en språklig minoritet i familien
  - kommunikasjon/ språk
  - forskjell i lydmiljø
  - forskjell i tidsbruk i forhold til søsken
  - oftere kontakt med hjelpeapparat og offentlige instanser, rettigheter og hjelpemidler
  - alle valgene
- Hva kan oppleves som ulikt:
  - for foreldre: følelsen av å ikke strekke til som språkmodell og følelsen av å ikke være en kompetent oppdrager
  - for barnet: grad av inkludering i fellesskapet og det hørende miljøet rundt familien
  - for hele familien: barnehage/skoletilbudet
  - for barnet: kontakt med venner
  - fordeling av oppmerksomhet mellom søsken
- Hva er det som er likt det å oppdra hørende barn:
  - inkludering i familiens hverdag av små og store gleder og sorger
  - aktiv deltakelse og "likestilling"
  - forventninger, krav i forhold til verdier og normer

- Mulige årsaker til at vi oppdrar hørende og døve barn forskjellig når det ikke er behov for det:
  - kommunikasjonsvansker
  - usikkerhet
  - "medlidenhet og dårlig samvittighet" ?
- Foreldres behov for nettverk

Merknader:

Viktig å formidle at livet ikke "henger på ørene" og at kompetanse i tegnspråk er nødvendig, men ikke tilstrekkelig for å gi barn en trygg og god oppvekst!

Forelesningen legger vekt på opplæring/trening kontra et normalt familieliv, foreldrenes oppdagerstil, forventninger om barnets fremtid og familienes ulike rammebetingelser, ev. endrete betingelser om barnet har et CI.

Momentene koordineres med momentlistene i modul 4.

Ref. til modul 5 på ÅI, søskenrelasjoner.

MODUL: 2**HOVEDOMRÅDE:****KOMMUNIKASJON OG SPRÅK**

Antall timer:

2

Emne:

Førspråklig kommunikasjon som basis for normal språkutvikling

Momenter:

- Hvordan stimulere språkutvikling og legge forholdene til rette for optimal begrepsinnlæring?
  - bruk av sanser
  - forutsetninger for kommunikasjon hos ditt døve barn
- Tidlig samspill, naturlige situasjoner, gjensidig forsterkning/ "feedback", blikkontakt, imitasjon, felles oppmerksomhet, turtaking, fortolkning av "de første tegn"/babling, intensjon, osv.
- Språk som sosialiseringssredskap
  - erfaringslære, betydningen av barnets evne til å påvirke sine omgivelser
  - miljøets betydning: både fysiske faktorer og omsorgspersoner

Merknader:

Momentene tilpasses tilgrensende emne i modul 1 og modul 3.

Forelesningen legger vekt på betydningen av meningsfylt og gjensidig samspill, konsekvenser av kommunikasjonsbrudd og kompensatoriske strategier.

Modul 3   TEGNSPRÅK

Modul 3

Undervisningssted: Kompetansesentrene

Tegnspråk	Timer: 20	Tema	Timer: 5
Fødselsdag og Karneval		Kommunikasjon og språk Språkutvikling hos barn med hørselstap (2 timer)	
Tur til byen		Andre emner Trygderettigheter og andre sosiale ytelser, I. (1 time)	
Følelser og tilstand		Audiologi Hjelpemidler, forsterknings- og varslingsutstyr Hjelpemiddelsentralene og deres rolle (2 timer)	
Daglige gjøremål			
Tegnspråktekster og tekstskaping			

Tegnspråk   modul 4   side: 54
Tema   modul 4   side: 60

Modul: 3

Mål:

- få trening i å føre en samtale på tegnspråk i realistiske situasjoner
- øve uttryksmåter knyttet til modulens språkfunksjoner
- kunne avlese korte fortellinger, samt lage egne fortellinger
- kunne dramatisere et eventyr på tegnspråk

Emne	Arbeidsmåte	Materiell/kilder
Fødselsdag og Karneval Fest, gaver, gjester: familie og venner, mat og drikke, kakeoppskrifter →utstyr→ gram, kilo, dl., osv. Godterier, klær, selskapsleker Fødselsdagspynt/innbydelseskort Karnevalsutstyr, karnevalsopptog Underholdning/eventyr	Presentasjon 1 Kommunikasjonsøvelser: P1a: Intervjue: “Min perfekte bursdag” P1b: Dekke bordet til fest. Hvordan hylle bursdagsbarnet ? P1c: Hvem sitter hvor ? Spill P1d: Bakergrupper P1e: Underholdningsgrupper	Transparenter, gjenstander Stikkordsliste Gjenstander Billedmateriell Festlige familier Diverse mat og kjøkkenutstyr Eventyr
Tur til byen Kafébesøk	Presentasjon 2	
Følelser/tilstand Glad, kjempeglad, lykkelig, lei ,trist, sint, usikker, alvorlig, morsomt, pinlig, gråte, osv.	Presentasjon 3	Billedmateriell, Tegneserier Film/video: fremstilling av følelseruttrykk
Daglige gjøremål	Presentasjon 4 Kommunikasjonsøvelser: P4a: Gjenfortelle	Situasjonsbilder Situasjonsbilder
Tegnspråktekster og tekstskaping	Avlesning Drama	Video/CD-rom Eventyr

Språkfunksjoner: Fortelle, forklare/instruere/oppfordre, rose, irrettesette, spørre, bekrefte, benekte, ønske velkommen, gratulere, takke, følelser

FORSLAG TIL ARBEIDSMÅTER

Modul 3

Presentasjon 1

Ta med ting som er typisk for fødselsdager, invitasjonskort, ballonger, hatter, sugerør, kakelys, osv.

Dere forbereder til barneselskap, og diskuterer:

- hvem inviteres til fødselsdag ? Bruk transparent/plansjer som viser slektninger, tante, onkel, bestemor, venner, osv. Gi disse navnetegn
- når skal bursdagen begynne og slutte?
- hva skal serveres? Bruk transparent over mat og drikke
- hvilke klær skal man ha på seg? Bruk transparent over klær
- skal det lages godteposer? Transparent over forskjellige godterier
- hvilke selskapsleker skal det være på festen?

Hva om det skulle være et selskap for voksne?

- hvem inviteres til fødselsdag ? Bruk transparent som viser slektninger og venner
- når skal bursdagen begynne og slutte?
- hva skal serveres? Bruk transparent over mat og drikke
- hvilke klær skal man ha på seg? Bruk transparent over klær
- andre forberedelser som vaske seg, barbere seg, sminke seg
- har man snacks stående fremme? Transparent til å illustrere forskjellige typer snacks

Hva er forskjellene på fødselsdagsfeiring og karnevalsfeiring?

- benytt billedmateriell som utgangspunkt for å diskutere dette spørsmålet

Kommunikasjonsøvelser

P1a: Intervju: "Min perfekte bursdag". Foreldrene skal jobbe i par. Med utgangspunkt i noen stikkord skal de intervju hverandre om

hvordan den perfekte fødselsdagen ville være for dem. Lærer må vurdere om gruppene skal legge frem resultatene av sine intervjuer til resten av gruppen.

P1b: Dekke bordet til fest. Gruppen/e skal dekke bordet/ene til fest. Av de tingene de skal bruke må det finnes høye og lave vaser, stearinlys, blomster, osv. For å sikre kommunikasjon under denne øvelsen bør de ulike tingene være i lærers besittelse. Slik at når den enkelte gruppe ønsker ting må de komme og be om å få det. Når foreldrene har dekket bord, diskuteres det i gruppen/gruppene om de gjennom sin pynting har skapt gode kommunikasjonsmuligheter for den døde. Hvordan hylle bursdagsbarnet? For hørende barn gjøres dette oftest med bursdagssanger, mens man kanskje for det døde barnet kan kaste det opp i luften like mange ganger som det fyller år.

P1c: Hvem sitter hvor? Dette er en øvelse for å repetere tegn for familiemedlemmer og navnetegn samt trening i bruk av lokalisasjon. Bilde av et bursdagsselskap dere alle sitter ved bordet. (Bør ikke være for mange personer.) Lærer forteller hvem de ulike personene er, og hva de heter og hvor de sitter. Foreldrene har tilsvarende bilde og noterer ned hvor de ulike personene sitter. Spillet "Festlige familier" kan også benyttes.

P1d: Bakegrupper. Gjennomgå noen kakeoppskrifter. La så gruppen/e velge ut fra disse oppskriftene hva de vil bake. Når gruppen/e gjennomfører denne aktiviteten foregår all kommunikasjon på tegnspråk.

P1e: Underholdning: Gruppen/e skal lære seg et eventyr på tegnspråk, og dette eventyret skal dramatiseres. Lærer må vurdere om de ulike gruppene er modne for å fremføre eventyret til resten av gruppen. Hvis svaret er ja, vil det jo være flott om barnehagen blir invitert til kakefest med underholdning. Man kan også invitere eldre døve til å komme og fortelle eventyr.

Presentasjon 2

Legg informasjonen om turen inn i selve undervisningen. Fint om det er en forholdsvis liten gruppe. Lærer forteller på tegnspråk om ting dere ser og opplever på turen. Gå på kafé. Hva koster ting? Hvilke kaker er best? osv.

Presentasjon 3

Med utgangspunkt i billedmaterieell, tegneserier, film/video jobbes det med språklige uttrykksmåter knyttet til følelser og tilstander.

Presentasjon 4

Gjennom situasjonsbilder lage samtaler hvor ulike språkfunksjoner øves. Se eget skjema.

Kommunikasjonsøvelse

P4a: Foreldrene kan gjenfortelle hovedinnholdet fra samtalen til hverandre.

Tegnspråktekster og tekstskaping

Disse aktivitetene bør bli lagt til slutt i modulen. Fortellingene må være korte og innholdet må bygge på de allerede gjennomgatte emnene.

Modulene 1 - 4
Emne: Daglige gjøremål

Modul 1 Presentasjon 5		Modul 2 Presentasjon 4	
Forutsetter at emnet personbeskrivelse er gjennomgått		Forutsetter at emnene motorikk og mat og drikke er gjennomgått	
Situasjoner:	Språkfunksjoner	Situasjoner:	Språkfunksjoner
Kle på/ av seg Legge seg/stå opp “Min pekebok”	- fortelle - forklare/instruere/oppfordre - rose - irttesette - spørre - bekrefte - benekte - følelser	“Min morgen” - på badet - på kjøkkenet	- fortelle - forklare/instruere/oppfordre - rose - irttesette - spørre - bekrefte - benekte - følelser
Situasjonene foregår på soverommet. Ta med beskrivelse av vekkeklokke med vibrator. Blinklys og barnevakt.		Situasjonene foregår på bad og kjøkken. Ta med beskrivelser av blinklysanlegget for telefon, ringeklokke, brannalarm.	
Modul 3 Presentasjon 4		Modul 4 Presentasjon 4	
Forutsetter at emnet fødselsdag/karneval er gjennomgått		Situasjonene repeterer emnene fra modulene 1, 2 og 3	
Situasjoner:	Språkfunksjoner	Situasjoner:	Språkfunksjoner
Barnefest - lek og spill - ved matbordet	- ønske velkommen/ gratulere/ takke - fortelle - forklare/instruere/oppfordre - rose - irttesette - spørre - bekrefte - benekte - følelser	“Min dag” - morgen - lek - middag - barne-tv - kveld	- fortelle - forklare/instruere/oppfordre - rose - irttesette - spørre - bekrefte - benekte - følelser
Situasjonene foregår i stua.		Situasjonene foregår ulike steder i huset.	

Modul 3   TEMA

HOVEDOMRÅDE:**KOMMUNIKASJON OG SPRÅK**

Antall timer:

2

Emne:

Språkutvikling hos barn med hørselstap

Momenter:

- Litt om hjernens kapasitet for utvikling av språk
- Språkutvikling: (kontrastivt) for hørende og hørselshemmede:
  - auditivt/vokalt - visuelt/ gestuelt
  - lydstimulering, lyttemiljø, imitasjon (gjentakelser , "si etter"), artikulatorer, overfortolkning, sanger, rytmikk og dans, rim/regler, berøring
- Hvordan påvirker motorisk utvikling utviklingen av talespråk og tegnspråk?
  - forholdet mellom å snakke og å høre
- Barn med CI og utvikling av språk, like eller annerledes?
- Videreutvikling av talespråk - tegnspråk: fra det konkrete til det abstrakte

Merknader:

Praktiske tips: bilder, kontaktbok, språkmiljø, tegnspråkbruk hjemme. Foreldrene har kanskje egne video-opptak av sine barn på ulike alderstrinn som kan vises for gruppen?

Tegn som støtte for Tale, språk via handling, berøring. NB! "alle" midler kan benyttes for ikke å begrense/økonomisere med språket.

Målsetting med timene er å gi foreldre kunnskap som kan bidra til å redusere eventuell stress rundt språkutviklingen til sine barn og "normalisere" kommunikasjonsvansker samtidig som foreldrene får økt forståelse for at språk læres gjennom samspill med miljøet.

Visuell kommunikasjon/ språklige blandingsformer er tidligere behandlet i modul 1. Se også modul 2: Førspråklig kommunikasjon.

HOVEDOMRÅDE:	ANDRE EMNER
Antall timer:	1
Emne:	Trygderettigheter og sosiale ytelser, I

Momenter:

- Generelt om trygdesystemet
  - grunnleggende prinsipper for ytelser fra trygden
  - hvordan orientere seg i trygdesystemet
  - klagemulighet og aktuelle instanser
- Utlån av tekniske hjelpemidler
  - høreapparat
  - forsterkerutstyr
  - varslingsutstyr
  - telefon
  - pedagogiske hjelpemidler (f. eks PC)
  - tolking
- Kontantstønader
  - grunnstønad
  - hjelpestønad
  - opplæringspenger
  - omsorgspenger
- De kommunale tjenester
  - avlastning
  - støttekontakt
  - omsorgslønn

Merknader:

Målsetting for timen vil være å gi foreldre relevant informasjon i forhold til egne rettigheter. Emnet tas opp igjen i modul 16 i forhold til eventuelle endringer i regelverket.

HOVEDOMRÅDE:	AUDIOLOGI
Antall timer:	2
Emne:	Hjelpemidler, forsterknings- og varslingsutstyr Hjelpemiddelsentralene og deres rolle

Momenter:

- Hjelpemidler
varslingsutstyr, lytteutstyr/ samtaleforsterker
- Typer utstyr
trådløst, ledningsbasert
- Behov for varsling
dør, telefon, brann
- Varslingsmåter
taktilt, lys, lyd
- FM/ teleslynge/ samtaleforsterker
IR-anlegg, FM-anlegg, bordslynge, teleslynge, minislynge
høreapparat med audiosko og mikrofon.
- Annet teknisk utstyr
vekkeklokke, reisevekkerur, barnevakt
teksttelefon - PC basert/vanlig
annet
- Hvorfor er det viktig med varslingsutstyr?
lik rett til lik informasjon
trygghet/ sikkerhet
sosial kontroll
  - sammenheng mellom varsling og adferd
  - rett til å ta ansvar for egen situasjon
- Hjelpemiddelsentralene og deres rolle:
rådgivning/Informasjon
saksbehandling
  - tildele hjelpemidlermontering/utlevering av hjelpemidler - kommunehelsetjenesten sin rolle
reparasjon og service.

Merknader:

Timene har som mål å formidle informasjon og kunnskap og gi foreldre anledning til å komme med spørsmål og problemstillinger som er relevante for dem og deres barn.

Praktisk demonstrasjon hvis mulig.

NB! Døvblinde: Hjelpemiddelsentralen i Buskerud har et landsdekkende ansvar

Modul 4   TEGNSPRÅK

Modul 4

Undervisningssted: Kompetansesentrene

Tegnspråk	Timer: 19	Tema	Timer: 6
Året/måneder/ukedagene		Foreldre og familie Forutsetninger for god selvutvikling (1 time) Vanlige reaksjoner på kommunikasjonsvansker (1 timer)	
Tall og tellesystem		Barnehage- og skolerelaterte emner Førskolebarns rett til opplæring, valg av opplæringstilbud (2 timer) Pedagogiske konsekvenser ved Cochlea Implantat (2 timer)	
Farger/motorikk/personbeskrivelse/klær			
Daglige gjøremål/klokka			
Fødselsdag/karneval/familien/følelser og tilstand/mat og drikke/kosedyr			
“Bli venn med kamera”			
Tegnspråktekster og tekstsaking			

Tegnspråk   modul 5   side: 66
Tema   modul 5   side: 72

Modul: 4

Mål:

- øve uttrykksmåter til modulens språkfunksjoner
- gjennom uformelle videoopptak bli vant til å stå foran kamera
- kunne avlese korte fortellinger, samt lage egne fortellinger

Emne	Arbeidsmåte	Materiell/kilder
Året/månedene/ukedagene	Presentasjon 1 Kommunikasjonsøvelser: P1a: Hvem er født når?	Transparenter Oppgaveark og fasit
Tall og tellesystemer	Presentasjon 2	Transparenter, skriftlig tekst
Farger/motorikk/personbeskrivelse/klær	Presentasjon 3	Fotoapparat
Daglige gjøremål/klokka	Presentasjon 4 Kommunikasjonsøvelser: P4a: Gjenfortelle P4b: "Vår drømmedag"	Situasjonsbilder Grovslette til dagsplanen Situasjonsbilder
Fødselsdag/karneval/familien/følelser og tilstand/mat og drikke/kosedyr	Kommunikasjonsøvelser: a) Stasjonsøvelser b) "Gi og motta instruksjoner" c) Forklare og repetere d) Små fortellinger e) Henge kjerringa f) Klokka	Kommunikasjonskort Gjenstander Billedmateriell Flippover Håndalfabetet Oppgaveark og fasit
"Bli venn med kamera"	Kommunikasjonsøvelser a) Opptak	NFU: Fortell det med video Videokamera
Tegnspråktekster og tekstskaping	Avlesning I fellesskap lage enkle tegnspråktekster	Video/CD-rom Billedfortellinger

Språkfunksjoner: Fortell, forklare/instruere/oppfordre, rose, irettesette, spørre, bekrefte, benekte, følelser

FORSLAG TIL ARBEIDSMÅTER

Modul 4

Repetisjonsmodul

Presentasjon 1

Bruk transparenter eller billedmateriell som viser de ulike årstidene. Gi en gjennomgang av årstidene, månedene og ukedagene. Det tilrådes å ikke gå alt for detaljert inn i de ulike årstidene, da disse vil bli tatt opp igjen i modulene 5 - 8.

Kommunikasjonsøvelse

P1a: Foreldrene jobber sammen i par. Oppgavearkene består av et bilde bestående av flere personer, der hver enkelt person har fått et navn. Fasilitistene forteller når de ulike personene på bildet er født. Oppgaven blir å fortelle til hverandre fra disse listene, samt at den som avleser skal notere dato (og hvilken ukedag), måned og årstall bak navnet til de aktuelle personene.

Presentasjon 2

Bruk billedmateriell til å presentere grunntall, ordenstall osv. Arbeid etterpå med å gjenfortelle en skriftlig tekst der tellesystemene er inkludert. I den skriftlige teksten bør man få med språkhandlinger som foreldrene har øvet på i de tidligere modulene.

Presentasjon 3

Hvis mulig ta med et polaroidkamera til undervisningen for å ta bilde av gruppen. Den enkelte skal få et bilde. Ingen av bildene skal være like med tanke på oppstilling. Legg opp til en samtale om hvordan de skal stå, sitte, ligge og hvem som sitter foran? Damene! Plasser personene etter hvilke farge de har på klærne. Er de høye eller lave? osv. Vær kreativ når gruppen blir instruert slik at emnene farger/motorikk/personbeskrivelse blir tatt opp i denne aktiviteten.

Presentasjon 4

Lag samtaler gjennom situasjonsbilder der ulike språkfunksjoner øves. Se eget skjema.

Kommunikasjonsøvelser

P4a: Foreldrene kan gjenfortelle hovedinnholdet fra samtale til hverandre.

P4b: "Vår drømmedag". Foreldrene jobber sammen to og to. De skal med utgangspunkt i en grovskisse til en dagsplan lage en oversikt som viser hvordan deres drømmedag ville ha vært. Resultatet legges frem for resten av gruppa.

Kommunikasjonsøvelser til emnene fødselsdag/karneval/familien/følelser og tilstand/mat og drikke/kosedyr

a) Stasjonsøvelser: kommunikasjonskort

Lag fire forskjellige samtaler ut fra emnene ovenfor. På hver stasjon finnes det to kommunikasjonskort som utgjør en samtale mellom to personer. Kortene består av en norsk versjon og en tegnspråkversjon. Det skal være to foreldre ved hver stasjon. Det bør være en lærer ved hver stasjon som kan hjelpe foreldrene i gjennomføringen.

b) Gi og motta instruksjoner:

Gruppen, inkludert lærer, sitter i en ring. Ved denne øvelsen har man behov for hver sin pult der det skal ligge ulike gjenstander. Ved hver

gjenstand ligger det en veiledningslapp som forklarer hva som skal skje med den aktuelle gjenstanden.

Eks. “ Du skal be den som sitter til høyre for deg å åpne denne flasken og fylle den halvfull med vann”.

c) Forklaringer: billedmateriell

Foreldrene jobber i par. De har fått utdelt hvert sitt bilde, som er helt like. Den ene velger seg et område på bildet ved hjelp av et hullkort. Det aktuelle området skal han/hun beskrive til den andre personen. Mottakeren har også et hullkort som han/hun skal plasseres på sitt bilde ut fra de beskrivelser som blir gitt.

d) Små fortellinger

Lærer tegner ulike ting fra repetisjonsmodulene på en flipover, kan evt. spørre foreldrene om forslag til hva man skal tegne. Når man har fått en fire fem rader der hver enkelt rad består av fire - fem tegninger, skal gruppen i samarbeid med lærer prøve å lage små fortellinger ut fra disse tegningene. Lærer bestemmer om man skal ta utgangspunkt i en loddrett, vannrett eller skrå linje.

e) Henge kjerringa: håndalfabetet.

En person bestemmer seg for et ord og setter en strek på tavla for hver bokstav i ordet. Resten av gruppen skal nå gjette seg frem til ordet ved å foreslå forskjellige bokstaver. Velg ord/begreper fra repetisjonsemnene. Når man er kommet frem til det riktige ordet skal tegnet for begrepet utføres.

f) Klokk

Foreldrene jobber sammen to og to. Oppgavearkene består av mange klokker uten visere. Fasiten består av de samme klokkene men med visere. Oppgaven blir å fortelle de forskjellige klokkeslettene til den personen som har oppgavearket. Denne personen skal tegne inn de ulike tidspunktene.

Kommunikasjonsøvelser: “Bli venn med kamera”.

Film uformelle situasjoner. Målet er å motivere for bruk av språklaboratoriet.

Tegnspråktekster og tekstskaping

Disse aktivitetene bør bli lagt til slutt i modulen. Fortellingene må være korte og innholdet må bygge på de allerede gjennomgatte emnene. Avlesningen kan nå foregå i språklaboratorium med oppgaver knyttet til de forskjellige tegnspråktekstene.

Modulene 1 - 4
Emne: Daglige gjøremål

Modul 1 Presentasjon 5		Modul 2 Presentasjon 4	
Forutsetter at emnet personbeskrivelse er gjennomgått		Forutsetter at emnene motorikk og mat og drikke er gjennomgått	
Situasjoner:	Språkfunksjoner	Situasjoner:	Språkfunksjoner
Kle på/ av seg Legge seg/stå opp “Min pekebok”	- fortelle - forklare/instruere/oppfordre - rose - irttesette - spørre - bekrefte - benekte - følelser	“Min morgen” - på badet - på kjøkkenet	- fortelle - forklare/instruere/oppfordre - rose - irttesette - spørre - bekrefte - benekte - følelser
Situasjonene foregår på soverommet. Ta med beskrivelse av vekkeklokke med vibrator. Blinklys og barnevakt.		Situasjonene foregår på bad og kjøkken. Ta med beskrivelser av blinklysanlegget for telefon, ringeklokke, brannalarm.	
Modul 3 Presentasjon 4		Modul 4 Presentasjon 4	
Forutsetter at emnet fødselsdag/karneval er gjennomgått		Situasjonene repeterer emnene fra modulene 1, 2 og 3	
Situasjoner:	Språkfunksjoner	Situasjoner:	Språkfunksjoner
Barnefest - lek og spill - ved matbordet	- ønske velkommen/ gratulere/ takke - fortelle - forklare/instruere/oppfordre - rose - irttesette - spørre - bekrefte - benekte - følelser	“Min dag” - morgen - lek - middag - barne-tv - kveld	- fortelle - forklare/instruere/oppfordre - rose - irttesette - spørre - bekrefte - benekte - følelser
Situasjonene foregår i stua.		Situasjonene foregår ulike steder i huset.	

Modul 4   TEMA

HOVEDOMRÅDE:**FORELDRE OG FAMILIE**

Antall timer:

1

Emne:

Forutsetninger for god selvutvikling

Momenter:

- Hva vil vi beskrive som en "god selvutvikling"?
  - definisjoner og fortolkninger/ normalitet, verdier og normer selvinnsikt, kontroll over egen atferd, trygghet og selvtillit, evne til tilknytning, produktivitet
- Viktige milepæler i barnets selvutvikling
  - medfødte disposisjoner og miljømessige påvirkninger
  - sammenheng mellom selvutvikling og sosialisering tilrettelegge for kontakt rolleeksperimentering, individualitet (likhet - kontrast) selvet som sosialt fenomen/ "speiling" selvbevissthet og "døv bevissthet"; bekreftelse på den delen som er ulik familien, språk- og rollemodeller. Identitetstilknytning
- Stressfaktorer som kan forstyrre en normal personlighetsutvikling
  - kommunikasjonsbrudd/ reduserte muligheter for korrigerende og forklaring
  - redusert kjennskap til regler og normer
  - andres/egne holdninger til det å være annerledes
- Hva styrker en normal personlighetsutvikling?
  - muligheter og utfordringer uavhengig av hørselshemming; erkjenne begrensninger - utnytte muligheter
  - en inkluderende og åpen dialogform

Merknader:

Koordinering mellom disse momentene og momentlisten i "Vanlige reaksjoner..."

Bruk evt. Eriksons modell for psykososial utvikling som illustrasjon.

Referanse tilbake til momenter i modul 2: "Å være foreldre..."

Referanse også til modul 20: "Språk og identitet".

HOVEDOMRÅDE:	FORELDRE OG FAMILIE
Antall timer:	1
Emne:	Vanlige reaksjoner på kommunikasjonsvansker

Momenter:

- Vanlige kompenseringstrategier hos barn med hørselstap
frustrasjon over ikke å forstå/ bli forstått kan vise seg som:
  - sinne
  - tilbaketrekning/passivitet
  - krevende på oppmerksomhet/ "overtar kontrollen"/ "inntrenger"
  - later som om/ "nikker`n"
  - "klovne"-rolle, "maskot", osv.
- Vanlige reaksjoner på manglende forutsigbarhet og muligheter for å forstå "omverdenen"
  - utrygghet og uro
- Forhold som påvirker barnets reaksjoner
  - grad/ type av hørselstap
Cochlea Implantat
  - alder/modning
  - tidligere etablerte relasjoner og kvaliteten av disse
  - relasjoner til andre i familien, foreldre og søsken
  - nettverket rundt familien
- Hørselstap som kompliserende faktor i barneoppdragelsen
  - strategier for å gjenopprette positivt samspill og dialog (repetisjon av noen av momentene i modul 2)
  - bruk av visualisering og oversikt
Ref. blinde barn og lytting/ døve barn og blikkontakt, vendthet, direkte kommunikasjon om alt som hørende får "gratis"
  - samtaleregulering, forklaringer og bekreftelse, for eksempel:
først - sist, ferdig, bra, vent, men, hvis - så, fordi, de første undringer knyttet til kjønn og kropp, "hvor kommer jeg fra?"
  - økt bevissthet på "feller" i hverdagen
  - fysisk og praktisk tilrettelegging
  - tidsperspektivet ved lytte - taletrening for barn med CI (ting tar tid!)
  - økt bevissthet på egen oppdragerstil og omsorgsutøvelse
  - unngå "lært hjelpeløshet" både hos barnet og den voksne

Merknader:

Koordineres med momentene i "Å være foreldre til hørselshemmede barn" i modul 2 og momentene i "Forutsetninger for god selvutvikling". Hvordan ivareta døvblitte små barn? Sorgreaksjoner relatert til barnets alder. Åpenhet på at små vansker kan oppleves som store problemer hvis de gjentar seg hver dag over lengre tid. All atferd er strategier for å mestre "livet". Ikke fokus på "problem", men på en vinkling som er positivt forklarende med fokus på perioder i barns utvikling og endringspotensialer.

HOVEDOMRÅDE:	BARNEHAGE- OG SKOLERELATERTE EMNER
Antall timer:	2
Emne:	Førskolebarns rett til opplæring. Valg av opplæringstilbud

Momenter:

- Kort repetisjon av PPTs rolle og tilmeldingsprosedyrer sett i forhold til skolekontor/oppvekstetat
enkeltvedtak
ved avslag/avvik skal begrunnelse gis
- Klage, klageinstans
kommunen
statens utdanningskontor
sivilombudsmannen
- Hva omfatter førskolebarns rettigheter?
fortrinnsrett § 9 i førskoleloven, ny opplæringslov § 5
rett til å bli prioritert, rett til opplæring i tegnspråk § 2.6
§ 8.6, PPT kan gjennom sin vurdering gjøre om kan og bør til skal!
- Økonomi
ekstrakostnader, ikke alminnelige kostnader kan dekkes
det spesialpedagogiske tilbudet, fri plass?
barnehageplassen, fri plass?
tekniske utstyr: Hjelpemiddelsentralen/ Rundskriv 101/96
bygningmessige forandringer: Jfr. Bygningsloven, akustiske forhold.
Kommunen
skyss: Rundskriv 58/90
- Valg av opplæringstilbud
foreldre tar valg på barnas vegne
individuelle forutsetninger også i forhold til grad og type høretap:
tunghørt, døv, CI
vanlig barnehage lokalt
spesialbarnehage for hørselshemmede barn
delte ordninger
- Forutsetninger for integrering og inkludering
økonomiske forhold
organisatorisk tilrettelegging:
gruppestørrelse
tilgjengelighet av voksne
teknisk tilrettelegging:
varsling, lysforhold- og lydforhold
adekvate rom for ulike aktiviteter
åpen og trygg dialog med foreldre
informasjon til ansatte og andre barns foreldre

realistiske forventninger
pedagogisk tilrettelegging:
    tegnspråkkompetanse hos personale/ voksne språkmodeller
    audiopedagogisk kompetanse
    visualisering
    reduksjon av visuell støy
tegnspråkkunnskap hos barnet og barnegruppen

Merknader

Ref. tilbake til modul 1, relateres også til modul 7. Fokus på foreldrenes muligheter til aktiv brukermedvirkning i forhold til barnas opplæringstilbud.

HOVEDOMRÅDE:**BARNEHAGE- OG SKOLERELATERTE EMNER**

Antall timer:

2

Emne:

Pedagogiske konsekvenser av CI

Momenter:

- Rikshospitalets rutiner for oppfølging teknisk justering av lyd og oppfølging/ trening av tale/ lytteevne i forhold til barnets alder.
- Oppfølgingsansvar: Rikshospitalet - lokalt - kompetansesenter
- Forutsetning:
at utstyret er riktig innstilt og blir fulgt opp med justeringer over tid etter operasjonen.
- Pedagogisk tilrettelegging må ses i forhold til tid etter operasjonen barnets alder og kunnskap om barns språkutvikling
- Ulike ideologier: oral undervisning vs. "både/og"
hvilke metoder og form for trening er den mest hensiktsmessige i forhold til barnets alder?
- Hva vil en "både/og"-undervisning si?
ulike undervisningsmetoder sett i forhold til ulike sammenhenger og ulike forutsetninger hos barna
rammebetingelser: fysiske forutsetninger i klasserom, osv
- Forholdet mellom kvalitet og kvantitet: hvor mye er "nok" lytte/tale-trening?
"gammeldags" artikulasjonstrening vs. "incidental learning"
- Om kartlegging av barnets språklige kompetanse;
hvordan kan vi gjøre det best mulig?

Merknader:

Det forutsettes at foreldrene vet hva et CI er.

Barnets språklige uttrykksform kan veksle og ulike koder kan ofte blandes, språkutvikling på ses i et utviklingsperspektiv.

Undervisningsmetoder er i endring og pågående forskning utvider vår forståelse.

Presentasjonen må være åpen i forhold til viten om hva som er de beste opplæringsbetingelser for barn med CI.

Modul 5   TEGNSPRÅK

Modul 5

Undervisningssted: Ål folkehøyskole

Tegnspråk	Time 18	Tema	Timer: 7
3 timer valgfritt tema om døves kultur og historie		Organisasjonsvirksomhet Presentasjon av Ål Folkehøyskole og ulike organisasjoner og virksomheter (2 timer)	
Høst og høstlige aktiviteter		Foreldre og familie Søskenrelasjoner. Vanlige reaksjoner i familien og nettverket. (3 timer)	
Barnehagens rutiner		Minoritetsemner Døve i et hørende samfunn (2 time)	
Kommunikasjon med døve små barn			
Tegnspråktekster og tekstskaping			

Tegnspråk   modul 6   side: 78
Tema   modul 6   side: 83

Modul 5

Mål:

- få trening i å føre en samtale på tegnspråk i realistiske situasjoner
- øve uttryksmåter knyttet til modulens språkfunksjoner
- få kjennskap til barns tegnvarianter og uttryksmåter
- kunne avlese fortellinger, samt lage egne fortellinger
- få en gryende forståelse for sjangeren tegnspråkpoesi

Emne	Arbeidsmåte	Materiell/kilder
3 timer valgfritt emne fra temadelen		Se temadelen
Høst og høstlige aktiviteter årstider, turer i skog og mark, plukke bær, sanke sopp, lage saft og syltetøy frukt og grønnsaker, forandringer i naturen rydde i hagen, høststormer, type klær, osv.	Presentasjon 1 Kommunikasjonsøvelser: P1a: Samtale P1b: På tur P1c: Matoppskrift P1d: Matoppskrift	Transparenter, plansjer, gjenstander, diverse oppskrifter NFU videoen: De fire årstidene Kommunikasjonskort Billedmateriell Billedmateriell
Barnehagens rutiner omsorg (rutiner) lek/lekemateriale, rollelek inne og utemiljø, utelekeplassen skapende aktiviteter, arbeid	Presentasjon 2 Kommunikasjonsøvelser: P2a: Stasjonsøvelser P2b: Samtale og gjenfortelle P2c: Barnehagens dagsrytme	Transparenter, plansjer, gjenstander, barnehagens lokaler, billedfortellinger Kommunikasjonskort Situasjonsbilder Grovslette for en dagsplan
Kommunikasjon med døve små barn	Presentasjon 3	Døve barn i seks familier (video)
Tegnspråktekster og tekstskaping	Avlesning Gjenfortelling	Video, CD-rom Tegneserier/skriftlig tekst/tegnrim og tallregler

Språkfunksjoner: Trøste, gi uttrykk for etisk ansvar, rose, beundre, skryte, fortelle, forklare, by på, be om, korrigere, følelser

FORSLAG TIL ARBEIDSMÅTER

Modul 5

Presentasjon 1 og 2

Benytt visuelt materiell til å skape dialog rundt de ulike emnene. Kan dere legge opp til praktiske aktiviteter knyttet til emnet? Eksempelvis tur ut i skogen? Er det bærsesong? Har senteret barnehagedrift,? Er det mulig å benytte seg av lokalitetene? Bruk fantasien, og bygg undervisningens innhold på praktiske og meningsfulle oppgaver som benytter virkelig kommunikasjon.

Kommunikasjonsøvelser

P1a og P2a: Samtale: kommunikasjonskort. Lag fire forskjellige samtaler ut fra emnene i presentasjon 1 og 2. På hver stasjon finnes det to kommunikasjonskort som utgjør en samtale mellom to personer. Kortene består av en norsk versjon og en tegnspråkversjon. Det skal være to foreldre ved hver stasjon. Det bør være en lærer ved hver stasjon som kan hjelpe foreldrene i gjennomføringen.

P1b: På tur: Foreldrene kan få i oppgave å plukke med seg 5 til 10 ting fra turen. De skal legge frem for resten av gruppen hva de har tatt med seg, hva det kan brukes til, giftig, spiselig, levende og ikke levende organismer, osv.

P1c: Foreldrene jobber i par. Oppgaven er å lage sin egen oppskrift til lapskaus eller kjøttsuppe. Resultatet legges frem for resten av gruppen.

P1d: Foreldrene jobber sammen to og to. Oppgaven er å lage sin egen oppskrift til fruktsalat. Resultatet legges frem for resten av gruppen.

Kommunikasjonsøvelser

P2b: Ut fra situasjonsbilder lages en samtalsituasjon hvor ulike språkfunksjoner øves. Foreldrene gir en gjenfortelling av samtalene. Se eget skjema.

P2c: Foreldrene får utdelt en grovskisse til en dagsplan i barnehagen. Foreldrene jobber i par med å intervju hverandre om hvordan deres barn har dagen organisert i barnehagen. Resultatet legges frem for resten av gruppen.

Presentasjon 3

Plan for denne aktiviteten utarbeides sammen med de som har ansvaret for informasjonsplanen.

Tegnspråktekster og tekstskaping

Avlesning i språklaboratorium med oppgaver knyttet til de forskjellige tegnspråktekstene.

Gjenfortelle tegneserier: Med utgangspunkt i billedmateriell/tegneserier skal foreldrene arbeide med å lage fortellinger på tegnspråk. Lærer må vurdere om gruppen er moden for å ta opptak av seg selv i forbindelse med dette. Det kan være en idé å ha noen helt frie oppgaver hvis man skal jobbe i språklaboratoriet.

Gjenfortelle og/eller lage egne tegnrim og tallregler: Samarbeid gjerne med barnehagen slik at barn og foreldre lærer de samme tegnrimene og/eller tellereglene.

Gjenfortelle en skriftlig tekst: Innholdet i teksten skal være fra modulens emner og teksten bør inneholde eksempler på de

språkfunksjoner som det er blitt trent på under de ulike kommunikasjonsøvelsene.

Modulene 5 - 8
Språkfunksjoner knyttet til noen av kommunikasjonsøvelsene

Modul 5 Kommunikasjonsøvelse P2b		Modul 6 Kommunikasjonsøvelser P1d og P2b	
Forutsetter at emnet barnehagen er gjennomgått		Forutsetter at emnene jul og vinteraktiviteter er gjennomgått	
Situasjoner:	Språkfunksjoner	Situasjoner:	Språkfunksjoner
Slå seg Konflikt Skade noen Skapende aktivitet Samlingsstund Matstund	- trøste - gi uttrykk for etisk ansvar - irttesette/advare - rose/beundre/skryte - fortelle - forklare - by på/be om/korrigere - følelser	“Adventstid” Lage julepynt Spille spill Vinteraktiviteter	- uttrykke forbud eller tillatelse/ uttrykke ønske, lyst/ svare noen som ikke kan få innfridd sine ønsker. - gi informasjon knyttet til ting som skal skje, har skjedd og ting som skjer mens noe annet pågår. - rose/beundre/skryte - uttrykke enighet - uenighet/forklare/uttrykke glede - instruere/kommandere - følelser
Følelse og tilstand skal være et delemne under disse øvelsene		Følelse og tilstand skal være et delemne under disse øvelsene	
Modul 7 Kommunikasjonsøvelse P2 b		Modul 8 Kommunikasjonsøvelse P2 b	
		Forutsetter at ferie og sommerlige aktiviteter er gjennomgått	
Situasjoner:	Språkfunksjoner	Situasjoner:	Språkfunksjoner
Slå seg Konflikt Skade noen Skapende aktivitet Samlingsstund Matstund	- trøste - gi uttrykk for etisk ansvar - irttesette/advare - rose/beundre/skryte - fortelle - forklare - by på/be om/korrigere - følelser	Bade/svømme Planlegge ferie Blomsterbukett Spille spill Fiske	- uttrykke forbud eller tillatelse/ uttrykke ønske, lyst/ svare noen som ikke kan få innfridd sine ønsker. - gi informasjon knyttet til ting som skal skje, har skjedd og ting som skjer mens noe annet pågår. - rose/beundre/skryte - uttrykke enighet - uenighet/forklare/uttrykke glede - instruere/kommandere - følelser
Følelse og tilstand skal være et delemne under disse øvelsene		Følelse og tilstand skal være et delemne under disse øvelsene	

NB! Modul 5 og 7 er identiske i sitt oppsett, men de ulike situasjonene skal oppstå i ulike omgivelser. I modul 6 og 8 trenes de samme språkfunksjonene men med utgangspunkt i ulike situasjoner.

Modul 5   TEMA

HOVEDOMRÅDE:	ORGANISASJONSVIRKSOMHET
Antall timer:	2
Emne:	Ål folkehøyskole Ulike organisasjoner og virksomheter

Momenter:

Ål folkehøyskole og kurscenter for døve

- historie
- bakgrunn for etablering og lokalisering
- organisering og eierforhold
- pedagogisk frihet - en nøkkel til utvikling
- utvikling fra 1973

Ål folkehøyskole for døve

- målgrupper
- linjer
- organisering av skoleåret
- sosialpedagogisk arbeid og utfordringer

Ål kurscenter for døve

- målgrupper
- organisering
- samarbeidspartnere

Kurstilbudet til

- hørende foreldre med døve/sterkt tunghørte barn
- døve foreldre med døve barn og deres søsken
- døve foreldre med hørende barn
- sterkt tunghørte/døvblitte og deres pårørende
- voksenopplæringskurs for døve
- tegnspråkkurs for hørende i døveinstitusjoner
- tegnspråkkurs for andre pårørende til døve barn
- andre kurs og konferanser

Norges Døveforbund

- sentraladministrasjon
- utvalg

Døveforeninger med utvalg

Døvekirken

Norges døveidrettsforbund - del av Norges idrettsforbund

Døves video

- historie
- lokalisering /organisering
- mål og målgrupper for produksjonene
- produksjoner

Norsk tegnspråkteater

- historie
- lokalisering/organisering
- mål og visjoner for arbeidet

Døves forlag/døves trykkeri/døves tidsskrift
historie
lokalisering/organisering
målgrupper
produksjoner
Døves tidsskrift

Merknader:

NDF- og HLFs lokalforeninger og foreldreutvalg tas spesielt opp i modul 7
Vedr. Døvekirken, ref. til modul 14

HOVEDOMRÅDE:	FORELDRE OG FAMILIE
Antall timer:	3
Emne:	Søskenrelasjoner. Vanlige reaksjoner i familien og nettverket.

Momenter:

- Søskenrelasjoner
  - vanlige reaksjoner knyttet til det å få/ha søsken og det spesielle ved å ha en hørselshemmet bror/søster
  - endringer i familiestrukturen og krav om å lære et nytt språk
  - ulik grad/type av oppmerksomhet
  - ulikheter i krav, ansvar og oppgaver
  - opplevelse av urettferdighet og sjalusi (fordeling av oppgaver og plikter)
  - stolthet, gjensidig støtte og søskenkjærlighet
  - betydningen av
    - søskenrekkefølge og alder
    - foreldrenes/ familiens holdninger
    - informasjon
- Hvordan ivareta søskens behov og unngå fallgruber
  - tolkerollen, skjevfordeling av ansvar/ oppgaver, andres positive/ negative fokus på familiens tospråklige kommunikasjon
- Vanlige reaksjoner hos besteforeldre, familien og nettverket
  - reaksjoner som følge av mangelfull informasjon, kunnskap og tegnspråkkompetanse
  - polarisering i familien med hensyn til opplevelse av ansvar og engasjement i forhold til den døve
  - tapsopplevelse og usikkerhet
  - angst for at kontakt og kommunikasjon kan bli redusert
  - bagatellisering/ idyllisering eller overdramatisering
  - opptatt av årsak eller skyld
  - favorisering/avvisning
  - kommunikasjonsgap - generasjonsgap; forventninger til tegnspråkkompetanse
- Endringer i kontakten med nettverket
  - endringer i kontaktflaten som følge av kommunikasjonsvansker
  - forventninger i forhold til vennskap
- Å leve med at andre ikke forstår til tross for "informasjon" å få støtte og å gi støtte, "hvem trøster Knøttet"? Problemer med å forvente forståelse fra andre når de ikke har nok kunnskap eller innsikt.
- Forebygging:
  - generelt: betydningen av type/grad av funksjonshemming sett i forhold til betydningen av måten det blir håndtert på ("hvordan man har det og hvordan man tar det")
  - tegnspråkkompetanse hos alle familiemedlemmer
  - kommunikasjons- vilje og reparasjons-strategier
  - tegnspråkfri, tid til hørende barn på deres premisser også
  - bevisst forholdet til tolking og oversettelse innad i familien
  - vise forståelse for negative utsagn og reaksjoner knyttet til hørselstapet søsken imellom, (skille mellom atferd og følelser)

- tro på egen kompetanse som omsorgsperson og tiltro til kvaliteten i voksen - barn relasjonen.

Merknader:

Referanser tilbake til momentlistene i tidligere moduler.

Vanligvis har foreldrene et nettverk rundt seg som virker som en buffer mot stress og som stiller opp som ressurspersoner når foreldre er usikre på hva de skal gjøre eller hvordan de skal forholde seg til vansker med barn. Denne ressursmuligheten ser en ofte bli begrenset når det er noe med barnet som blir oppfattet som "annerledes".

Foreldre kan oppleve at den støtten som vanligvis er tilgjengelig for dem blir redusert.

Å veilede foreldre i å motvirke/ takle slike situasjoner vil avhjelpe mye stress.

Det er viktig å peke på at besteforeldre også kan ha sorgreaksjoner og gå gjennom de samme reaksjonene som foreldrene selv gjør! Den hørende søster/bror kan oppleve at den døve får mye oppmerksomhet både fordi foreldre og den døve reiser på kurs eller korttidsopphold sammen, men også fordi selve kommunikasjonsformen er "tett og nær". Hørende søsken kan også oppleve indirekte krav til "vellykkethet" og problemfri atferd.

MODUL: 5

HOVEDOMRÅDE:	MINORITETSEMNER
Antall timer:	2
Emne:	Døv i et hørende samfunn

Momenter:

Forholdet mellom majoritetssamfunn og minoritetssamfunn
storsamfunnet
døvesamfunnet

Forskjell mellom døvesamfunn og døvemiljø

Massekultur/ hovedkultur/ minoritetskultur

Døves to kulturer eller monokultur

Døves identitet

Merknader:

Ref. tilbake til modul 1

Modul 6   TEGNSPRÅK

Modul 6

Undervisningssted: Kompetansesentrene

Tegnspråk	Timer: 20	Tema	Timer: 5
Jul og nyttårsfeiring		Kommunikasjon og språk (2 timer) Tospråklighet	
Vinter og vinterlige aktiviteter		Foreldre og familie (3 timer) Den tospråklige familien. Erfaringer så langt med lek, sammenkomster og lignende.	
Kommunikasjon med døve små barn			
Tegnspråktekster og tekstskaping			

Tegnspråk modul 7 side: 86

Tema: modul 7 side: 91

Modul: 6

Mål:

- kunne gjennomføre et intervju
- øve uttrykksmåter knyttet til modulens språkfunksjoner
- få kjennskap til barns tegnvarianter og uttrykksmåter
- kunne avlese fortellinger, samt lage egne fortellinger
- lære en eller to tegnrim eller tallregler.

Emne	Arbeidsmåte	Materiell/kilder
Jul og nyttårsfeiring Julefortellinger, Sankta Lucia Mattradisjoner, pynting, pakker, julenisse, osv. Adventstid, nyttår, nyttårsraketter, stjerne- skudd, fakler og fakkeltog	Presentasjon 1 Kommunikasjonsøvelser: P1a: "Et Juleselskap" P1b: Samtale P1c: Intervju P1d: Samtale og gjenfortelle	Billedmateriell, gjenstander, plansjer, adventskalender, julekrybbe, oppskrifter Stikkordsliste Kommunikasjonskort Spørsmål til førjulstiden Situasjonsbilder
Vinter og vinterlige aktiviteter gå på ski, kjøre slalåm, ake, lage snømann kaste snøball, osv	Presentasjon 2 Kommunikasjonsøvelser: P2a: Stasjonsøvelser P2b: Samtale og Gjenfortelle	Billedmateriell, Transparenter, Plansjer NFU videoen: De fire årstidene Kommunikasjonskort Situasjonsbilder
Kommunikasjon med døve små barn	Presentasjon 3 - utarbeides sammen med informasjonsdelen	Barnehagen Døve barn i seks familier (video)
Tegnspråktekster og tekstskaping	Avlesning Gjenfortelling Gjenfortelling	Video, CD-rom Tegneserier/bildefortellinger/billedmateriell En skriftlig tekst

Språkfunksjoner: uttrykke forbud eller tillatelse, uttrykke ønske, lyst, svare noen som ikke får innfridd sine ønsker, gi informasjon knyttet til ting som skal skje, har skjedd og ting som skjer mens noe annet pågår, rose, beundre, skryte, uttrykke enighet - uenighet, forklare, uttrykke glede, instruere, kommandere, følelser

FORSLAG TIL ARBEIDSMÅTER

Modul 6

Presentasjon 1 og 2

Benytt visuelt materiell til å skape dialog rundt de ulike emnene.

Kan dere legge opp til praktiske aktiviteter knyttet til emnet?

Kommunikasjonsøvelser

P1a: Et juleselskap: Foreldrene skal jobbe sammen i par. De skal ut fra en stikkordsliste planlegge innholdet i et juleselskap. Resultatet skal legges frem for resten av gruppen.

P1b og P2a: Samtale: kommunikasjonkort. Lag 4 forskjellige samtaler ut fra emnene i presentasjon 1 og 2.

P1c: Intervju: Foreldre skal intervju hverandre om førjulstiden. Foreldrene får spørsmålene fra lærer og svarene blir lagt frem for resten av gruppa.

P1d og P2b: Ut fra situasjonsbilder lages en samtalesituasjon hvor ulike språkfunksjoner øves. Foreldrene gir en gjenfortelling av samtale. Se eget skjema.

Presentasjon 3

Plan for denne aktiviteten utarbeides sammen med de som har ansvaret for informasjonsplanen.

Tegnspråktekster og tekstskaping

Avlesning i språklaboratorium med oppgaver knyttet til de forskjellige tegnspråktekstene.

Gjenfortelle tegneserier: Med utgangspunkt i billedmateriell/tegneserier skal foreldrene arbeide med å lage fortellinger på tegnspråk

Gjenfortelle en skriftlig tekst: Innholdet i teksten skal være fra modulens emner, og teksten bør inneholde eksempler på de språkfunksjoner som det er blitt trent på under de ulike kommunikasjonsøvelsene.

Modulene 5 - 8
Språkfunksjoner knyttet til noen av kommunikasjonsøvelsene

Modul 5 Kommunikasjonsøvelse P2b Forutsetter at emnet barnehagen er gjennomgått		Modul 6 Kommunikasjonsøvelser P1d og P2b Forutsetter at emnene jul og vinteraktiviteter er gjennomgått	
Situasjoner:	Språkfunksjoner	Situasjoner:	Språkfunksjoner
Slå seg Konflikt Skade noen Skapende aktivitet Samlingsstund Matstund	- trøste - gi uttrykk for etisk ansvar - irettesette/advare - rose/beundre/skryte - fortelle - forklare - by på/be om/korrigere - følelser	“Adventstid” Lage julepynt Spille spill Vinteraktiviteter	- uttrykke forbud eller tillatelse/ uttrykke ønske, lyst/ svare noen som ikke kan få innfridd sine ønsker. - gi informasjon knyttet til ting som skal skje, har skjedd og ting som skjer mens noe annet pågår. - rose/beundre/skryte - uttrykke enighet - uenighet/forklare/uttrykke glede - instruere/kommandere - følelser
Følelse og tilstand skal være et delemne under disse øvelsene		Følelse og tilstand skal være et delemne under disse øvelsene	
Modul 7 Kommunikasjonsøvelse P2b Forutsetter at emnet barnehagen er gjennomgått		Modul 8 Kommunikasjonsøvelse P2b Forutsetter at ferie og sommerlige aktiviteter er gjennomgått	
Situasjoner:	Språkfunksjoner	Situasjoner:	Språkfunksjoner
Slå seg Konflikt Skade noen Skapende aktivitet Samlingsstund Matstund	- trøste - gi uttrykk for etisk ansvar - irettesette/advare - rose/beundre/skryte - fortelle - forklare - by på/be om/korrigere - følelser	Bade/svømme Planlegge ferie Blomsterbukett Spille spill Fiske	- uttrykke forbud eller tillatelse/ uttrykke ønske, lyst/ svare noen som ikke kan få innfridd sine ønsker. - gi informasjon knyttet til ting som skal skje, har skjedd og ting som skjer mens noe annet pågår. - rose/beundre/skryte - uttrykke enighet - uenighet/forklare/uttrykke glede - instruere/kommandere - følelser
Følelse og tilstand skal være et delemne under disse øvelsene		Følelse og tilstand skal være et delemne under disse øvelsene	

NB! Modul 5 og 7 er identiske i sitt oppsett, men de ulike situasjonene skal oppstå i ulike omgivelser. I modul 6 og 8 trenes de samme språkfunksjonene, men med utgangspunkt i ulike situasjoner.

Modul 6   TEMA

HOVEDOMRÅDE: KOMMUNIKASJON OG SPRÅK

Antall timer:

2

Emne:

Tospråklighet

Momenter:

- Hva er tospråklighet?
ulike definisjoner, ulike kategorier, status.
- Tospråklighet (flerspråklighet) hos barn, forutsetninger for å lære flere språk.
- Tospråklighet - norsk og tegnspråk.
- Barn med cochlea implantat og tospråklighet
hva skiller døve og hørendes tospråklighet?
viktige prinsipper i tospråklighetsinnlæringen hos døve
- Minoritetsspråk, annen modalitet.
- Språk og kultur.

Merknader:

Forelesning basert på oppdatert forskning og teori om to/flerspråklig utvikling. I de påfølgende timene vil man ta opp foreldrenes erfaringer med barnets språklige utvikling og erfaringer hittil som en tospråklig familie. Emnet relateres også til modul 9 og modul 20.

MODUL: 6**HOVEDOMRÅDE:****FORELDRE OG FAMILIE**

Antall timer:

3

Emne:

Den tospråklige familien, erfaringer så langt med lek, sammenkomster og lignende.

Momenter:

- Kommunikasjonsstrategier (ref. til momenter i modul 1)
- Ulike roller i familien, hvordan ønsker familien at det skal være i fremtiden?
  - krav og forventninger i forhold til ulike typer/grader av hørselstapet, også relatert til barn med CI
- Tolking/ fortolking/ referat
- Lek med små døve barn
  - lekens betydning for språkutvikling, sosialisering og tanker/følelser
  - hvordan leker barn? (alderstypisk lek, læring på ulike alderstrinn)
- Om tilrettelegging av samhandling med døve barn i lek
  - forberede, tilstedeværelse i situasjonen, bearbeide opplevelser i etterkant
  - bekrefte og utvide samtaletema, knytte til fortid og fremtid
- Tidlige samspillsleker som fremmer felles oppmerksomhet og turtaking
  - lek med forventninger og gjentakelser, rim og regler
- Viktigheten av å leke/tøyse med språk
- Emnet relateres til familiesammenkomster, fødselsdagsselskap og lignende
  - tegnspråkleker, "hviskeleken", andre eksempler som også gjør at de hørende lærer flere tegn
- Hvilke konsekvenser gir de aktuelle begrensningene i slike sammenhenger?
- Bruk av offentlig tolk

Merknader:

Repetisjon av momenter fra tidligere moduler ang. kommunikasjonsstrategier- og regler. Timene kan gjennomføres i samarbeid med tegnspråklærerne.

Viktig å formidle at det ikke finnes "riktige" eller "gale" måter å være en familie på.

Familien har vært på Ål til modul 5. Viktig med erfaringsutveksling og kunnskap som ble formidlet under oppholdet på Ål ang. døv barnekultur og tradisjoner.

Tema "Å lese bøker og eventyr" tas opp i modul 8.

NB! Foreldrene har mulighet til å velge et emne til modul 7

Modul 7   TEGNSPRÅK

Modul 7

Undervisningssted: Kompetansesentrene

Tegnspråk	Timer: 20	Tema	Timer: 5
Vår og vårlige aktiviteter		Barnehage- og skolerelaterte emner Audiopedagogisk tilrettelegging i en spesialbarnehage med hørselshemmede barn (2 timer)	
Barnehagens rutiner		Organisasjonsvirksomhet Informasjon om NDFs - og HLFs lokalforeninger og foreldreutvalg (1 time)	
Tegnspråktekster og tekstskaping		Selvvalgt emne (2 timer)	

Tegnspråk modul 8 side: 94

Tema modul 8 side: 99

Modul: 7

Mål:

- få trening i å føre en samtale på tegnspråk i realistiske situasjoner
- øve uttrykksmåter knyttet til modulens språkfunksjoner
- kunne avlese fortellinger, samt lage egne fortellinger
- kunne fortelle korte og kjente eventyr på tegnspråk
- lære en eller to tegnrimer eller tallregler.

Emne	Arbeidsmåte	Materiell/kilder
Vår og vårlige aktiviteter Turer i skog og mark, turer ved sjøen, plukke blomster, plante blomster o.a., forandringer i naturen, klær	Presentasjon 1 Kommunikasjonsøvelser: P1a: Samtale P1b: Ut på tur P1c: "Klær og påkledning"	Transparenter, plansjer, gjenstander, bøker o.l. NFU-videoen: De fire årstidene Kommunikasjonskort Naturen Papirdukker med forskjellige klesplagg
Barnehagens rutiner Omsorg (rutiner) Lek/lekemateriale, rollelek Inne og utemiljø Skapende aktiviteter, arbeid	Presentasjon 2 Kommunikasjonsøvelser: P2a: Samtale P2b: Samtale og gjenfortelle	Transparenter, plansjer, gjenstand, barnehagens lokaler Kommunikasjonskort Situasjonsbilder
Tegnspråktekster og tekstskaping	Avlesning Gjenfortelling Gjenfortelle og/eller lage selv Gjenfortelling	Video, CD-rom Eventyr Tegnrimer og/eller telleregler En skriftlig tekst

Språkfunksjoner: Trøste, gi uttrykk for etisk ansvar, rose, beundre, skryte, fortelle, forklare, by på, be om, korrigere, følelser

FORSLAG TIL ARBEIDSMÅTER

Modul 7

Presentasjon 1 og 2

Benytt visuelt materiell til å skape dialog rundt de ulike emnene.
Kan dere legge opp til praktiske aktiviteter knyttet til emnet?

Kommunikasjonsøvelser

P1a og P2a: Samtale: kommunikasjonskort. Lag fire forskjellige samtaler ut fra emnene i presentasjon 1 og 2.

P1b: Ut på tur: Foreldrene kan få i oppgave å plukke med seg 5 til 10 ting fra turen. De skal legge frem for resten av gruppen hva de har tatt med seg, hva det kan brukes til osv. Foreldrene var også på tur i modul 5, men da var de på Ål. Spør foreldrene om hvordan det var ute i naturen på høsten da de var på Ål i forhold til turen nå på våren. Hva er forskjellig?

P1c: Klær og påkledning: Benytt fire store papirdukker. Lærer forteller hvor disse personene skal, eks. en skal ut å stå på slalåm, en annen skal ut å hoppe strikk, osv. Foreldrene skal fortelle hvilke klær de ulike personene må ha på seg.

P2b: Ut fra situasjonsbilder lages en samtalsituasjon hvor ulike språkfunksjoner øves. Foreldrene gir en gjenfortelling av samtalen.

Tegnspråktekster og tekstskaping

Avlesning i språklaboratorium med oppgaver knyttet til de forskjellige tegnspråktekstene.

Gjenfortelle eventyr: Foreldrene arbeider med sjangeren eventyr.

Gjenfortelle og/eller lage tegnim og /eller tallregler: Samarbeid gjerne med barnehagen slik at barn og foreldre lærer de samme tegnimene og /eller tellereglene.

Gjenfortelle en skriftlig tekst: Innholdet i teksten skal være fra modulens emner, og teksten bør inneholde eksempler på de språkfunksjoner som det er blitt trent på i de ulike kommunikasjonsøvelsene.

Modulene 5 - 8
Språkfunksjoner knyttet til noen av kommunikasjonsøvelsene

Modul 5 Kommunikasjonsøvelse P2b Forutsetter at emnet barnehagen er gjennomgått		Modul 6 Kommunikasjonsøvelser P1d og P2b Forutsetter at emnene jul og vinteraktiviteter er gjennomgått	
Situasjoner:	Språkfunksjoner	Situasjoner:	Språkfunksjoner
Slå seg Konflikt Skade noen Skapende aktivitet Samlingsstund Matstund	- trøste - gi uttrykk for etisk ansvar - irettesette/advare - rose/beundre/skryte - fortelle - forklare - by på/be om/korrigere - følelser	“Adventstid” Lage julepynt Spille spill Vinteraktiviteter	- uttrykke forbud eller tillatelse/ uttrykke ønske, lyst/ svare noen som ikke kan få innfridd sine ønsker. - gi informasjon knyttet til ting som skal skje, har skjedd og ting som skjer mens noe annet pågår. - rose/beundre/skryte - uttrykke enighet - uenighet/forklare/uttrykke glede - instruere/kommandere - følelser
Følelse og tilstand skal være et delemne under disse øvelsene		Følelse og tilstand skal være et delemne under disse øvelsene	
Modul 7 Kommunikasjonsøvelse P2b Forutsetter at emnet barnehagen er gjennomgått		Modul 8 Kommunikasjonsøvelse P2b Forutsetter at ferie og sommerlige aktiviteter er gjennomgått	
Situasjoner:	Språkfunksjoner	Situasjoner:	Språkfunksjoner
Slå seg Konflikt Skade noen Skapende aktivitet Samlingsstund Matstund	- trøste - gi uttrykk for etisk ansvar - irettesette/advare - rose/beundre/skryte - fortelle - forklare - by på/be om/korrigere - følelser	Bade/svømme Planlegge ferie Blomsterbukett Spille spill Fiske	- uttrykke forbud eller tillatelse/ uttrykke ønske, lyst/ svare noen som ikke kan få innfridd sine ønsker. - gi informasjon knyttet til ting som skal skje, har skjedd og ting som skjer mens noe annet pågår. - rose/beundre/skryte - uttrykke enighet - uenighet/forklare/uttrykke glede - instruere/kommandere - følelser
Følelse og tilstand skal være et delemne under disse øvelsene		Følelse og tilstand skal være et delemne under disse øvelsene	

NB! Modul 5 og 7 er identiske i sitt oppsett, men de ulike situasjonene skal oppstå i ulike omgivelser. I modul 6 og 8 trenes de samme språkfunksjonene, men med utgangspunkt i ulike situasjoner.

Modul 7   TEMA

HOVEDOMRÅDE:	BARNEHAGE- OG SKOLERELATERTE EMNER
Antall timer:	2
Emne:	Audiopedagogisk tilrettelegging i en spesialbarnehage for hørselshemmede barn

Momenter:**• Hva legger vi vekt på i en barnehage for hørselshemmede**

- Språk og språkmiljø
- Opplæring i og på tegnspråk (§ 2.6)
- Individuell tilrettelegging av språkstimulering, f.eks for barn med CI
- Strukturering av barnehagen: oversikt over tid/rom/personer
- Visualisering og konkretisering
  - bevisst kommentering av aktiviteter, gjenstander, følelsesuttrykk, osv.
  - forberede - etterarbeid - repetisjon
- Samspill/leker/lekeformer
- Formidling av bøker og fortellinger.
- Foreldresamarbeid/kontaktbok

Merknader:

Forelesningen kan forberedes/gjennomføres i samarbeid med en som har erfaring fra arbeid i en barnehage for hørselshemmede.

Formidling av bøker og fortellinger tas spesielt opp i modul 8.

MODUL: 7

HOVEDOMRÅDE:	ORGANISASJONSVIRKSOMHET
Antall timer:	1
Emne:	NDF - og HLF, lokalforeninger og foreldreutvalg

Momenter:

Foreldreutvalg i NDF

    lokalisering

    arbeidsområde

    mål for arbeidet

Foreldreutvalget i HLF

    lokalisering

    arbeidsområde

    mål for arbeidet

Lokalforeninger i NDF og HLF

    antall

    lokalisering

    arbeidsområde/måter

    mål for arbeidet

Merknader:

Ref. til hva som ble tatt opp i modul 5.

Modul 8   TEGNSPRÅK

Modul 8

Undervisningssted: Kompetansesentrene

Tegnspråk	Timer: 20	Tema	Timer: 5
Sommer og ferie aktiviteter		Foreldre og familie Foreldrerollen, endringer i opplevelse (2 timer)	
17. mai		Kommunikasjon og språk Før- artikulasjon (2 timer)	
Tegnspråktekster og tekstskaping		Kommunikasjon og språk Å lese bøker og eventyr (1 time)	

Tegnspråk   modul 9   side: 103
Tema   modul 9   side: 108

Modul: 8

Mål:

- øve uttrykksmåter knyttet til modulens språkfunksjoner
- kunne avlese fortellinger, samt lage egne fortellinger
- kunne fortelle korte og kjente eventyr på tegnspråk

Emne	Arbeidsmåte	Materiell/kilder
Sommer og sommerlige aktiviteter Bade i vann, fjellvann, sjø, badebasseng fiske, båttur, tur i skog og mark, plukke blomster, reise, klær, transportmidler, sirkus.	Presentasjon 1 Kommunikasjonsøvelser: P1a: Samtale P1b: Kommunikasjonsverksted P1c: Rebusoppgave P1d: Cruiseferie	Transparenter, plansjer, gjenstander NFU-videoen: De fire årstidene Kommunikasjonskort Reisebyrå Ulike oppgaver Gjenstander eller billedmaterieil
17. mai Frigjøringsdagen, tog, musikkorps, flagg, mat og drikke, aktiviteter som konkurranser, tivoli o.l.	Presentasjon 2 Kommunikasjonsøvelser: P2a: Samtale P2b: Samtale og gjenfortelle P2c: Invitasjon til 17. mai feiring	Transparenter, plansjer, gjenstander Kommunikasjonskort Situasjonsbilder Stikkordsliste
Tegnspråktekster og tekstskaping	Avlesning Gjenfortelling Gjenfortelling	Video, CD-rom Eventyr En skriftlig tekst

Språkfunksjoner: uttrykke forbud eller tillatelse, uttrykke ønske, lyst, svare noen som ikke får innfridd sine ønsker, gi informasjon knyttet til ting som skal skje, har skjedd og ting som skjer mens noe annet pågår, rose, beundre, skryte, uttrykke enighet - uenighet, forklare, uttrykke glede, instruere, kommandere

FORSLAG TIL ARBEIDSMÅTE

Modul 8

Presentasjon 1 og 2

Benytt visuelt materiell til å skape dialog rundt de ulike emnene.
Legg opp til praktiske aktiviteter knyttet til emnene.

Kommunikasjonsøvelser

P1a og P2a: Samtale: kommunikasjonskort. Lag fire forskjellige samtaler ut fra emnene i presentasjon 1 og 2.

P1b: Reisebyrå: Innred et rom som et reisebyrå med skranker der kundene kan henvende seg. Heng opp plakater som viser ulike reisemål, priser osv. Disse plakatene har tre funksjoner i undervisningen. a) skape en riktig atmosfære, b) innlæring av tegn og uttryksmåter, c) idébank for gjennomføringen av kommunikasjonsøvelsen. Foreldrene skal jobbe sammen to og to. Læreren skal ha rollen som ansatt ved reisebyrået, mens foreldrene er kunder. Foreldrene får vite hva slags turer de skal bestille, men læreren legger hindringer i veien underveis, slik at de kan ende opp med å bestille en helt annen tur enn hva som var tenkt.

P1c: Rebusoppgave ute i naturen: Lag oppgaver som gir en repetisjon av noen av emnene i modulene 5, 6, 7 og 8.

P1d: Cruiseferie: Del foreldrene inn i grupper. Alle gruppene er på cruiseferie. Båten synker, men hver gruppe klarer å få tak i en livredningsbåt. Hver enkelt person i gruppen har tatt med seg masse ting i livredningsbåten, men gruppen får til sammen bare lov til å ta med seg fire ting. Med utgangspunkt i gjenstander eller billedmateriell må de argumentere seg frem til hvilke fire ting de skal ta med seg.

Kommunikasjonsøvelser

P2b Ut fra situasjonsbilder lages en samtalsituasjon hvor ulike språkfunksjoner øves. Foreldrene gir en gjenfortelling av samtalene. Se eget skjema.

P2c: Invitasjon til 17. maifeiring :Foreldre skal jobbe sammen i par. De skal ut fra en stikkordsliste planlegge innholdet i en 17. maifeiring. Resultatet skal legges frem for resten av gruppen.

Tegnspråktekster og tekstskaping

Avlesningen i språklaboratorium med oppgaver knyttet til de forskjellige tegnspråktekstene.

Gjenfortelle eventyr: Foreldrene arbeider med sjangeren eventyr

Gjenfortelle en skriftlig tekst: Innholdet i teksten skal være fra modulens emner, og teksten bør inneholde eksempler på de språkfunksjoner som det er blitt trent på i de ulike kommunikasjonsøvelsene.

Modulene 5 - 8
Språkfunksjoner knyttet til noen av kommunikasjonsøvelsene

Modul 5 Kommunikasjonsøvelse P2b Forutsetter at emnet barnehagen er gjennomgått		Modul 6 Kommunikasjonsøvelser P1d og P2b Forutsetter at emnene jul og vinteraktiviteter er gjennomgått	
Situasjoner:	Språkfunksjoner	Situasjoner:	Språkfunksjoner
Slå seg Konflikt Skade noen Skapende aktivitet Samlingsstund Matstund	- trøste - gi uttrykk for etisk ansvar - irettesette/advare - rose/beundre/skryte - fortelle - forklare - by på/be om/korrigere - følelser	“Adventstid” Lage julepynt Spille spill Vinteraktiviteter	- uttrykke forbud eller tillatelse/ uttrykke ønske, lyst/ svare noen som ikke kan få innfridd sine ønsker. - gi informasjon knyttet til ting som skal skje, har skjedd og ting som skjer mens noe annet pågår. - rose/beundre/skryte - uttrykke enighet - uenighet/forklare/uttrykke glede - instruere/kommandere - følelser
Følelse og tilstand skal være et delemne under disse øvelsene		Følelse og tilstand skal være et delemne under disse øvelsene	
Modul 7 Kommunikasjonsøvelse P2b Forutsetter at emnet barnehagen er gjennomgått		Modul 8 Kommunikasjonsøvelse P2b Forutsetter at ferie og sommerlige aktiviteter er gjennomgått	
Situasjoner:	Språkfunksjoner	Situasjoner:	Språkfunksjoner
Slå seg Konflikt Skade noen Skapende aktivitet Samlingsstund Matstund	- trøste - gi uttrykk for etisk ansvar - irettesette/advare - rose/beundre/skryte - fortelle - forklare - by på/be om/korrigere - følelser	Bade/svømme Planlegge ferie Blomsterbukett Spille spill Fiske	- uttrykke forbud eller tillatelse/ uttrykke ønske, lyst/ svare noen som ikke kan få innfridd sine ønsker. - gi informasjon knyttet til ting som skal skje, har skjedd og ting som skjer mens noe annet pågår. - rose/beundre/skryte - uttrykke enighet - uenighet/forklare/uttrykke glede - instruere/kommandere - følelser
Følelse og tilstand skal være et delemne under disse øvelsene		Følelse og tilstand skal være et delemne under disse øvelsene	

NB! Modul 5 og 7 er identiske i sitt oppsett, men de ulike situasjonene skal oppstå i ulike omgivelser. I modul 6 og 8 trenes de samme språkfunksjonene, men med utgangspunkt i ulike situasjoner.

Modul 8   TEMA

MODUL: 8

HOVEDOMRÅDE:	FORELDRE OG FAMILIE
Antall timer:	2
Emne:	Foreldrerollen, endringer i opplevelse

Momenter:

- Ulike tanker rundt det å være en "kompetent omsorgsgiver"
  - endringer i mestring av å være "språkmodell" og en god kommunikasjonspartner
- Tilpasning til det "vedvarende"
  - valg og møter med det offentlige hjelpe- og støtteapparatet
- Kjønnroller og mestring
  - er der forskjell på mødre og fedres mestringsstrategier?
  - i tilfelle - hvordan oppleves dette?

Merknader:

Referanse tilbake til moduler hvor emnet er berørt tidligere. Innledning ved et foreldrepar med eldre barn. Gruppen kan eventuelt deles i en mødre/fedre-gruppe i 2. time.

MODUL: 8**HOVEDOMRÅDE: Kommunikasjon og Språk**

Antall timer:

2

Emne:

Før- artikulasjon

Momenter:

- Realistiske forventninger til utvikling av tale
- Kunnskap om artikulasjonstrening og språklydlære
  - alder, motivasjon, modning, forventninger til resultat
- Stemmekontroll, pust, lek med lyd
  - leke frem språklyder, utnytte de daglige aktivitetene og vanlige situasjoner
  - bevisstgjøre bruken av taleorganet, artikulasjonssted, identifikasjon og diskriminering av ulike språklyder, gjenkjenning og forståelse med utgangspunkt i kjente ord

Merknader:

Praktisk demonstrasjon av utstyr, materiell og metoder. Vedr. trening er det bedre med 10 - 15 min. pr. dag enn en time pr. uke, (korte, konkrete lærings situasjoner)

Momentene sees i sammenheng med emnet i modul 11.

Se litteraturoversikt for relevant litteratur.

HOVEDOMRÅDE: KOMMUNIKASJON OG SPRÅK

Antall timer:

1

Emne:

Å lese bøker og eventyr

Momenter:

- Motivasjon og forarbeid
  - "gyldighet" for foreldrene, hvordan bli glad i bøker (teknikker, utgangspunkt i kjente/aktuelle situasjoner)
  - refleksjoner rundt eget forhold til bøker: hvilke bøker husker man fra egen barndom og hvorfor?
- Tilrettelegging
  - blikk-kontakt
  - sittestilling
    - kroppskontakt
  - hvilke tegn trenger man for "å lese"?
    - kroppsspråk, dramatisering, lokalisering, mimikk
  - interessevekkere
  - repetisjon
- Type bok/ illustrasjoner
  - enkle, klare detaljer
- Gjennomføring
  - bruk av konkrete gjenstander sammen med bildene i boka
  - man må ikke lese boka ordrett!
  - bruke god tid
  - referere til egne opplevelser

Merknader:

Referanse til momenter i modul 7. Forelesningen kan forberedes/ gjennomføres i samarbeid med en som har erfaring fra arbeid i en barnehage for hørselshemmede.

Modul 9   TEGNSPRÅK

Modul 9

Undervisningssted: Kompetansesentrene

Tegnspråk	Timer: 20	Tema	Timer: 5
3 timer valgfritt tema om døves kultur og historie		Minoritetsemner/organisasjonsvirksomhet Ideologiske og politiske utfordringer (5 timer)	
Før og nå			
Sykehus			
Bondegård og husdyr Dyrehage/park			
Høst			
Tegnspråktekster og tekstskaping			

Tegnspråk   modul 10   side: 110

Tema   modul 10   side: 115

Modul: 9

Mål:

- øve uttrykksmåter knyttet til modulens språkfunksjoner
- kunne avlese fortellinger, samt lage egne fortellinger
- kunne fortelle korte og kjente eventyr på tegnspråk

Emne	Arbeidsmåte	Materiell/kilder
3 timer valgfritt emne om døves kultur og historie		Se temadelen
Før og nå	Presentasjon 1 Kommunikasjonsøvelser: P1a: Diskusjon: Døves situasjon før og nå! P1b: Diskusjon: "Før og nå"	Billedmateriell, transparenter, filmmateriell, gamle og nye aviser, oppskrifter, gjenstander Video: "Døve mennesker før oss", Møller kompetansesenter Utgangspunkt i innholdet i presentasjon 1
Sykehus Barnesykdommer, temperatur/feber, skader, operasjon ,ambulans/fly, lege, sykesøster medisin/resept, plaster, gips, sprøyte, sting, osv.	Presentasjon 2 Kommunikasjonsøvelser: P2a: Prioritering	Billedmateriell, transparenter, gjenstander medisinsk leksikon, helsebok Liste med ulike alternativer
Bondegård og husdyr Dyrehage/park	Presentasjon 3 Kommunikasjonsøvelser: P3a: Fremlegg: "Mine 5 dyr" P3b: Spørrekonkurranse	Besøke en bondegård og/eller en dyrepark Video: Husdyr og gammelt håndverk, Ål Tegnprogram: Dyreparken i Kristiansand Video: Dyr/Hagen, Møller kompetansesenter Spørsmål knyttet til landbruk og dyr
Høst	Presentasjon 4	Transparenter, plansjer, gjenstander
Tegnspråktekster og tekstskaping	Avlesning Gjenfortelling	Video, CD-rom Eventyr, skriftlig tekst

Språkfunksjoner: Meddele noe, gi uttrykk for meninger, be om synspunkter, gi uttrykk for enighet/uenighet, vurdere personer/gjenstander/tilstander/handlinger.

FORSLAG TIL ARBEIDSMÅTER

Modul 9

Presentasjon 1

Benytt visuelt materiell til å skape dialog rundt de ulike emnene.

Legg opp til praktiske aktiviteter knyttet til emnene?

Videoen “Døve mennesker før oss” kan være fin å se for å bli kjent med døves situasjon før. Lærer bør være til stede ved avlesningen av videoen, både for å hjelpe til med tegn og uttrykk og for å kunne ta opp de eldre personenes tegnspråk. Videre foreslås en kommunikasjonsøvelse hvor lærer legger opp til en diskusjon rundt innholdet i videoen, og da kan det være positivt at man har sett den sammen.

Kommunikasjonsøvelser

P1a: “Døves situasjon før og nå”: Med utgangspunkt i videoen legger lærer opp til en samtale/diskusjon om døves situasjon før og nå. Det kan være hensiktsmessig at lærer har laget noen problemstillinger som kan være utgangspunkt for samtalen/diskusjonen.

P1b: “Før og nå”: Foreldrene jobber sammen to og to. De får i oppgave å nevne fem ting som de synes var bedre før i tiden, og fem ting som de synes er bedre i dag. De skal legge frem sine synspunkter og argumentere for sine meninger. Prøv å få i gang en diskusjon i gruppen omkring innholdet i de ulike innleggene.

Presentasjon 2

Presenter emnet gjennom billedmateriell, brosjyrer, avisutklipp osv.

Kommunikasjonsøvelser

P2a: Prioritering: Lærer og/eller foreldrene lager en liste i fellesskap med ca. 10 forskjellige alternativer ut fra et spesielt emne eller situasjon. Eksempler på emner eller situasjoner:

Positive egenskaper hos en lege, positive egenskaper ved en sykepleier, hvilke ting ville jeg ha i min nærhet når jeg har influensa.

Del inn i mindre grupper. Gruppen diskuterer seg fram til en prioriteringsliste på 1 til 5 punkter ut fra de alternativene de har listet opp til den enkelte situasjon. Gruppen skriver valgene sine på kladdepapir. Alle klistrer sine ark på veggen. Hver gruppe begrunner sine valg til de andre.

Presentasjon 3

Benytt visuelt materiell til å skape dialog rundt de ulike emnene.

Legg gjerne opp til praktiske aktiviteter knyttet til emnene.

Hvis det blir vanskelig å gjennomføre tur til bondegård og/eller dyrepark, kan videoene som står i kolonnen "Materiell/kilder" benyttes.

Kommunikasjonsøvelser

P3a: Fremlegg: Foreldrene jobber sammen to og to. De skal velge seg fem dyr som de skal fortelle om til resten av gruppa, for eksempel hvordan dyrene ser ut, hva de spiser, hvor de oppholder seg, osv.

P3b: Lag til en morsom spørrekonkurranse om landbruk og dyr. Ha små grupper som konkurrerer mot hverandre. Lærer stiller spørsmålene.

Presentasjon 4

Emne høst tas opp igjen. I tillegg til å repetere emnet går man dypere inn i stoffet.

Tegnspråktekster og tekstsaking

Avlesningen i språklaboratorium med oppgaver knyttet til de forskjellige tegnspråktekstene.

Gjenfortelle eventyr: Foreldrene arbeider med sjangeren eventyr.

Gjenfortelle en skriftlig tekst: Innholdet i teksten skal være fra modulens emner, og de språkhandlinger som det blir trent på under ulike kommunikasjonsøvelser tas opp igjen i den skriftlige teksten.

Modul 9   TEMA

MODUL: 9**HOVEDOMRÅDE:****MINORITETSEMNE**

Antall timer:

5

Emne:

Ideologiske og politiske utfordringer

Momenter:

- Norges døveforbund
  - historie
  - sentrale kampsaker opp gjennom årene
  - prioriterte saker i dag - handlingsprogram
- Døveforeningene
  - hensikt og mål
  - rolle i døvehistorien
  - endret rolle og funksjon i dag?
  - døvekirken og døveforeningene før stiftelsen av NDF
- Døves rettigheter gjennom tidene
- Utvikling av tekniske hjelpemidler
  - hensikt og mål
  - nødvendig hjelp eller forsøk på "normalisering"
- Utdanningstilbudet for døve

- Tegnspråkets status opp gjennom tidene
- Nasjonalt tegnspråk
  - dialekter og sosiolekter
- Døves internasjonale kommunikasjon
  - gestuno - internasjonale tegn
- Forskjellige kommunikasjonssystemer
  - ulik språkbruk
- Døves tospråklighet

Merknader:

Momentene relateres til hva som ble tatt opp i modul 5 og 7.

Modul 10   **TEGNSPRÅK**

Modul 10

Undervisningssted: Kompetansesentrene

Tegnspråk	Timer: 20	Tema	Timer: 5
Bybilde og nærmiljø		Foreldre og familie Utfordringer i oppdragelsen av hørselshemmede barn Innledning og diskusjon (3 time)	
Trafikk og transportmidler		Audiologi Akustikk, konsekvenser ved støy og hørselstap. Tilrettelegging i barnehage/ skole og hjem (2 timer)	
Hos tannlegen			
Jul/vinteraktiviteter			
Tegnspråktekster og tekstskaping			

Tegnspråk   modul 11   perm 2, side: 15
Tema   modul 11   perm 2, side: 21

Modul: 10

Mål:

- øve uttrykksmåter knyttet til modulens språkfunksjoner
- kunne avlese fortellinger, samt lage egne fortellinger
- få kjennskap til språk og språkbruk i fortellinger og sakprosaetekster

Emne	Arbeidsmåte	Materiell/kilder
Bybilde og nærmiljø Brannstasjon, politistasjon, post, bank, kirke, forretninger, bensinstasjon, osv.	Presentasjon 1 Kommunikasjonsøvelser: P1a: "Hvor gikk vi?" P1b: "Vår by" P1c: Kommunikasjonsverkssted P1d: Fremlegg: By og land	Transparenter, plansjer, tur til byen Kartverk Grovslette over en by Etater/institusjoner: stikkordsliste
Trafikk og transportmidler	Presentasjon 2 Kommunikasjonsøvelser: P2a: Trafikklandskap P2b: Transportmidler P2c: Diskusjon: trafikk P2d: "Min skolevei"	Materiell fra Trygg Trafikk, Thea-teppe, biler, trafikkskilt o.a. Lego Ulike problemstillinger
Hos tannlegen	Presentasjon 3 Kommunikasjonsøvelser: P3a: Mitt første møte med tannlegen P3b: "Hvorfor pusse tennene?"	Karius og Baktus, video: "Mr. Bean hos tannlegen", Bok: "Tore går til tannlegen" av Gunn Britt Sundstrøm, ISBN 824240302
Jul/vinteraktiviteter	Presentasjon 4	Billedmateriell, transparenter, gjenstander
Tegnspråktekster og tekstskaping	Avlesning Gjenfortelle	Video, CD-rom Eventyr, eventyr skrevet om til en sakprosaetekst, en skriftlig tekst

Språkfunksjoner: Meddele noe, gi uttrykk for meninger, be om synspunkter, gi uttrykk for enighet/uenighet, uttrykke kognitiv innstilling, spørre om kognitiv innstilling.

FORSLAG TIL ARBEIDSMÅTER

Modul 10

Presentasjon 1

Ta en tur til byen der det legges vekt på hus/bygninger som tilbyr offentlige og private tjenester. Vær oppmerksom på beliggenheten til de ulike bygningene slik at man tilegner seg språklige ferdigheter til å kunne gi stedsforklaringer. Hvis det er vanskelig å få til en bytur, må emnet bli presentert gjennom billedmateriell.

Kommunikasjonsøvelser

P1a: "Hvor gikk vi?": Benytt kart over det stedet dere har vært. Del gruppen, og ha en lærer på hver gruppe. Dere skal nå diskutere dere frem til riktig plassering på kartet av de ulike bygningene som tilbyr offentlige og private tjenester som dere har sett på turen. Notér direkte på kartet. Hvor mange husker dere i forhold til den/de andre gruppen/e?.

P1b: "Vår by": Lag en by med diverse offentlige og private tjenester. Hvem bor i byen, hvilke familiekonstellasjoner er det, har byen et "Blitzhus"? osv.

P1c: Innred et rom der ulike offentlige og private tjenester tilbys, f.eks. trygdekontor, apotek, bank osv. Foreldrene får med seg ei stikkordsliste over hva han/hun skal be om på de ulike stedene. Lærerne er de "ansatte" på de ulike stedene, og de må stille spørsmål til det kundene ber om slik at det blir gode kommunikasjonssituasjoner.

P1d: By og land: Foreldrene jobber sammen to og to. De skal nevne tre grunner for å bosette seg i en by, og tre grunner for å bosette seg på tettsteder/landet. De må kunne argumentere for sine valg. Prøv å

få til en diskusjon i gruppen når de ulike smågruppene legger frem sine synspunkter.

Presentasjon 2

Trygg Trafikk har mye materiell som egner seg til å skape en dialog omkring emnene; trafikkregler, ferdsel i trafikken avhengig av hvilken trafikkrolle du innehar, trafikklandskap, osv. Skap en dialog om de ulike foreldrenes reisemåte til kompetansesenteret. Hvilke transportmidler har de benyttet på reisen, offentlig eller privat, hva koster reisen, hvilket vær hadde de på turen, gikk turen fort eller tregt, hvor mange mil har de reist, kommer de selv fra en by, et tettsted eller et landdistrikt osv.

Kommunikasjonsøvelser

P2a: Thea-teppe, biler osv: Med utgangspunkt i materialet lager foreldrene et trafikklandskap med ulike trafikksituasjoner.

P2b: Transportmidler - lego: Foreldrene jobber sammen i par. Den ene får bruksanvisningen og skal forklare den andre hvordan han/hun skal sette sammen legoklossene. Når de har bygd ferdig et transportmiddel bytter de roller og transportmiddel.

P2c: Diskusjon: Trafikk. Trygg Trafikk har en perm som heter "Nærmiljø og samhandling" I permene er det flere problemstillinger knyttet til trafikk, og disse problemstillingene er visualisert i bilder. Disse bildene kan være utgangspunkt for diskusjon om emnet trafikk.

P2d: "Min skolevei": Foreldrene jobber i par. Fortell hverandre hvordan skoleveien var. Mottaker tegner eller noterer ned det som blir fortalt i stikkord. Gjenfortell til resten av gruppen hvordan parkameratens skolevei var.

Presentasjon 3

Legg opp til en samtale omkring emnet "hos tannlegen" ut fra billedmaterieell/gjenstander/video/fortellinger

Kommunikasjonsøvelser

P3a: "Mitt første møte med tannlegen": Foreldrene skal fortelle til sin parkamerat om sitt første møte med tannlegen. Skulle man ikke huske dette, kan man fortelle om sitt barns første møte med tannlegen.

Foreldrene skal slippe å fortelle dette i plenum etterpå, men lærer tar opp det å være nervøs og redd, og hvordan man på tegnspråk kan uttrykke seg for å forklare og roe ned barna sine.

P3b: "Hvorfor pusse tennene?": Få foreldrene til selv å svare på dette. Skriv svarene på tavla. Når dette er gjort jobber dere med å

bruke disse svarene som argumentasjon for å få barn til å pusse tenner. Setter fokus på de språkfunksjoner vi da har behov for.

Presentasjon 4

Emnene: Jul og vinteraktiviteter tas opp igjen. I tillegg til å repetere emnet går man dypere inn i stoffet.

Tegnspråktekster og tekstskaping

Avlesning i språklaboratorium med oppgaver knyttet til de forskjellige tegnspråktekstene.

Gjenfortelle et eventyr: Foreldrene jobber med eventyrsjangeren. Dette tas opp på video.

Foreldrene kan få i oppgave å lage en sakprosa tekst av eventyret de har jobbet med. Diskuter hvilke språklige virkemidler som tas i bruk i de to tekstene.

Gjenfortelle en skriftlig tekst: Innholdet i teksten skal være fra modulens emner, og de språkhandlingene som det blir trent på under ulike kommunikasjonsøvelser tas opp igjen i den skriftlige teksten.

Modul 10

TEMA

HOVEDOMRÅDE:	FORELDRE OG FAMILIE
Antall timer:	3
Emne:	Utfordringer i oppdragelsen av hørselshemmede barn

Momenter:**• Vanlige utfordringer i oppdragelsen av døve barn generelt:**

- endringer i kontakten med storfamilien
mindre avlastning i oppdragerrollen
- sosialt samspill med hørende vanskeligjort på grunn av kommunikasjonsvansker?
- mindre "læringsmuligheter", forsinket norminnlæring
- oppmerksomhetskrevede/tilbaketrekkende atferd
- balansegang mellom forventninger til selvstendighet og behovet for å verne/beskytte
- endringer i forhold til hørestatus, eks. om barnet har et CI
- grad av sosial kontakt med andre hørselshemmede barn
tilhørighet til ulike grupper, ønsket om å "være lik" modeller og idoler
- endringer av posisjon som oppdrager/rollemodell

Merknader:

Innledning og diskusjon om ulike sider ved oppdragelse og samspill mellom voksne og barn. Dette temaet er oppfølging av tema fra tidligere moduler. Temaet tas opp igjen i forhold til barnets alder og spørsmål knyttet til særlige problemstillinger og utfordringer ved å oppdra døve barn i en hørende familie. Bevissthet på hvordan holdninger dannes i forhold til kjønn, kropp og seksualitet.

Forelesningen bør være praktisk orientert med gode råd om hvordan tilrettelegge hverdagen hjemme. En kan også repetere tema om direkte og indirekte læringsmåter.

HOVEDOMRÅDE:	AUDIOLOGI
Antall timer:	2
Emne:	Akustikk, konsekvenser ved støy og hørselstap

Momenter:

- **Rom den hørselshemmede oppholder seg i**
  - brukervennlighet og brukerkvalitet
- **Et høreapparat**
  - problem/et arbeidsmiljøproblem
  - akustikk som problem, nødvendige årsaksvurderinger
  - akustikk og kommunikasjon
  - sårbarhet for diverse lydkilder med lav og høy lyd.
  - følsomhet for vanlig arbeidsstøy i klasserom
  - akustikk og etterklangstid i diverse rom
  - dagens forskrifter
- **Støykilder**
  - overhead, kanon til PC for storskjerm, viftestøy fra PC (også elektronisk støy)
  - ventilasjonsanlegg
  - arbeidsstøy i klasserom, flytting av inventar (skraping når bord og stoler flyttes)
  - "talestøy" fra andre i samme rom
  - arbeidsstøy innenfor og utenfor bygningen/ trafikkstøy
- **Tiltak for å bedre akustikk**
  - rommets utforming
  - valg av byggemateriale ved innredning
    - gulvbelegg, spaltepanel, utforming av tak, takplater, skjerming av ventilasjonsanlegg, lydisolerende glass
  - teknisk utstyr/overhead
- **Rom og lys**
  - generell belysning, behov i forhold til aktiviteter i diverse rom
  - direkte arbeidslys, lysstyrke
  - generell blendingsfare, direkte blendingsfare

Merknader:

Forelesningen relateres også til momenter i modul 2 ("Informasjon om Cochlea implantat") og til modul 1 ("Høreapparatet - virkemåte, bruk og stell").